

57

DAD AUTÓNOMA DE CUBA
CIÓN GEN

9

1080021489

INTER PARA TVTVM

ALERE FLAMMAM
VERITATIS

EX LIBRIS

HEMETHERII VALVERDE TELLEZ

Episcopi Leonensis

Capilla Alfonsina

Biblioteca Universitaria

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

EXCERPTA

EX LIBRO CUI TITULUS:

HOMO APOSTOLICUS

INSTRUCTUS IN SUA VOCATIONE

AD AUDIENDAS CONFESSIONES,

AUCTORE,

B. ALPHONSO MARIA DE LIGORIO;

SEU SENSU EJUSDEM.

SUPERIORUM FACULTATE.

UNIVERSIDAD DE NUEVO LEÓN

Biblioteca Vazquez y Tellez

MEXICI.

Ex Theographia Vazquez y Tellez.

MDCCCXLIX.

45951

Bx1757
L51

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

18874

LICENCIA DEL ORDINARIO.

México, Mayo 1.º de 1849.

Visto el parecer del Dr. D. Manuel Icaza, concedemos licencia para la reimpression del compendio, titulado: *Excerpta ex libro cui titulus: Homo Apostolicus instructus in sua vocatione, auctore B. Alphonso Maria de Ligorio*; bajo la calidad de que no se dará á luz sin que se haga el correspondiente cotejo.

Lo decretó y firmó el Sr. Vicario Capitulár.
—M. Barrientos.—Dr. José María Cobar-
ruvías, Secretario.

009469

CUM ex decretis Apostolicis in causa
Beatificationis ALPHONSI MARIE DE LIGO-
RIO editis, constet in ejus doctrina nihil cen-
sura dignum fuisse repertum, eumque
hanc suam doctrinam in praxim deducen-
do inter Sanctos fuisse annumeratum, sco-
pus Editoris hujus libelli fuit sensa ejus-
dem Beati circa quæstiones majoris mo-
menti paucis verbis exprimere, ut ea Sa-
cerdotes sæpius legere possint, et si opus sit,
in ipso penitentiae Tribunali ad memo-
riam revocare.

IN FESTO

B. ALPHONSI MARIAE DE LIGORIO

ORATIO.

DEUS qui per B. ALPHONSUM confessorem
tuum, atque pontificem animarum zelo suc-
censum Ecclesiam tuam nova prole fecundas-
ti, quæsumus ut ejus salutaribus monitis edoc-
ti et exemplis roborati, ad te pervenire felici-
ter valeamus. Per Dominum etc.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

QUÆDAM RATIONES

EX AUCTORE HUIUS LIBELLI

QUIBUS PRÆFERENDA VIDETUR

THEOLOGIA MORALIS

B. LIGORII.

I. Ligorius, cum ex scriptoribus Theologiæ moralis sit postremus, anteriorum omnium doctrina et eruditione usus est.

II. Cum cæteros legisset, eorumque rationes hinc et inde æqua lance ponderasset; precibus suis atque virtutibus a Sede Romana probatis, eam celestem scientiam consequutus est, quæ scriptores omnes donati non fuerunt.

III. Theologiæ moralis principes, eorumque opiniones singulatim producit: ejusque opus illorum compendium est.

IV. Non typis mandavit scripta, nisi postquam per triginta annos desudasset in ministeriis prædicationis et confessionis: Inauditum facimus in cæteris scriptoribus.

V. Celebriores, mirabilioresque peccatorum conversiones fructus opimi fuerunt ejus ministerii.

VI. In sua conscribenda Theologia, nullo systemate sive nationali, sive provinciali ligatur.—Sola doctrina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ scopus ejus fuit; cujus definitiones circa doctrinam morum religiose transcribit, quæ passim ab aliis scriptoribus omittuntur.—Eos potissimum refutare contendit, qui saniora morum principia pervertere conati sunt, Jansenistas scilicet, coniuncte proscripta systemata; atque priores Ecclesiæ regulas, quas ad amissim sequebantur omnium sæculorum pii æque ac sancti viri, ad praxim deducere satagebat.

VII. Purus oculo, et simplex corde, nec questum temporalem, nec vanam nominis gloriam, nec plausus hominum perquirebat.

VIII. Maximi ejus doctrina morum æstimatur ab iis, qui et odore virtutum, et zelo pollent salutis animarum.

IX. In Beatorum numero est relatus illam Theologiam docens, et deducens in praxim. *Poteritne ergo damnari, qui ejus testigia sequatur?*

X. Ex sanctis viris, qui de morali Theologia tractarunt, nullus sicuti Ligorius eam profunde explicavit.

XI. Roma, post iteratum religiosissimum examen, declaravit: in ejus doctrina nihil censura dignum.

XII. In solo Ligorio Theologiæ moralis scriptore, tot et tantæ dotes reperiuntur.

EXCERPTA

EX LIBRO CUI TITULUS:

HOMO APOSTOLICUS,

AUCTORE

BEATO ALPH. M. DE LIGORIO;

SEU SENSU EJUSDEM.

DE LEGIBUS.

1. Contemptus legis, ut sit mortalis debet esse formalis, qui tunc est, cum aliquis ideo transgreditur legem, quia lex est, et illi non vult subjacere.

2. Lex mixta videtur obligare ad penam, et culpam.

3. Lex humana obligat cum gravi incommodo, si hoc postulat bonum publicum, vel si transgressio redundaret in contemptum fidei.

4. Lex humana videtur tollere naturalem obligationem, v. g. in contractibus et testamentis initis sine solemnitatibus, in debitis filiorumfamilias, et tunc non adest obligatio solvendi.

5. Possunt apponi impedimenta extrahentia ab obli-

VI. In sua conscribenda Theologia, nullo systemate sive nationali, sive provinciali ligatur.—Sola doctrina Sanctæ Romanæ Ecclesiæ scopus ejus fuit; cujus definitiones circa doctrinam morum religiose transcribit, quæ passim ab aliis scriptoribus omittuntur.—Eos potissimum refutare contendit, qui saniora morum principia pervertere conati sunt, Jansenistas scilicet, coniuncte proscripta systemata; atque priores Ecclesiæ regulas, quas ad amissim sequebantur omnium sæculorum pii æque ac sancti viri, ad praxim deducere satagebat.

VII. Purus oculo, et simplex corde, nec questum temporalem, nec vanam nominis gloriam, nec plausus hominum perquirebat.

VIII. Maximi ejus doctrina morum æstimatur ab iis, qui et odore virtutum, et zelo pollent salutis animarum.

IX. In Beatorum numero est relatus illam Theologiam docens, et deducens in praxim. *Poteritne ergo damnari, qui ejus testigia sequatur?*

X. Ex sanctis viris, qui de morali Theologia tractarunt, nullus sicuti Ligorius eam profunde explicavit.

XI. Roma, post iteratum religiosissimum examen, declaravit: in ejus doctrina nihil censura dignum.

XII. In solo Ligorio Theologiæ moralis scriptore, tot et tantæ dotes reperiuntur.

EXCERPTA

EX LIBRO CUI TITULUS:

HOMO APOSTOLICUS,

AUCTORE

BEATO ALPH. M. DE LIGORIO;

SEU SENSU EJUSDEM.

DE LEGIBUS.

1. Contemptus legis, ut sit mortalis debet esse formalis, qui tunc est, cum aliquis ideo transgreditur legem, quia lex est, et illi non vult subjacere.

2. Lex mixta videtur obligare ad penam, et culpam.

3. Lex humana obligat cum gravi incommodo, si hoc postulat bonum publicum, vel si transgressio redundaret in contemptum fidei.

4. Lex humana videtur tollere naturalem obligationem, v. g. in contractibus et testamentis initis sine solemnitatibus, in debitis filiorumfamilias, et tunc non adest obligatio solvendi.

5. Possunt apponi impedimenta extrahentia ab obli-

gatione legis humanæ, non autem impedimenta deobligantia: hinc potest quis licite alio pergere, ne festum servet, et econtra non potest sine justa causa laborem assumere, quo prævidet jejunium impeditum iri.

6. *Leges summorum Pontificum obligant post promulgationem Romæ factam eos quibus innotescunt, præsertim si sint appositæ clausulæ, id est: Ut autem præsentis Litteræ ad omnium notitiam facilius deviniant, etc. et alia: Volumus autem, ut præsentium Litterarum transumptis, etc.*

7. Epistolæ Pontificiæ, Responsalia, sive Declarationes non insertæ in Corpore juris, dummodo sint sufficienter promulgatæ, obligant.

8. Decreta S. Congregationis Rituum habenda sunt ut oracula Pontificis; ejus vero Declarationes, ut responsa sapientissimorum virorum. Declarationes aliarum Congregationum, nulli dubium, quod in casibus particularibus, pro quibus fiunt, obligant, ut leges.

9. Lex penalis fundata in falsa presumptione facti non obligat; qui solvit, potest sibi compensare.

10. Pueri non videntur statim post adeptum usum rationis teneri legibus Ecclesiæ; tenentur tamen legi annuæ Confessionis, si mortaliter peccaverint; ex capite: *Omnis utriusque sexus (de Pœnit.)*; etiamsi nondum septimum annum attigerint.

11. Peregrini non tenentur legibus suæ patriæ, nec videntur teneri legibus alterius loci, nisi habeant ibi quasi domicilium; a pari Episcopus non potest dispensare cum illis.

12. Dispensationes a sacra Pœnitentiaria possunt obtineri pro incio, et invito, modo a Confessario, vel a Consanguineo usque ad quartum gradum.

DE PECCATIS.

1. Numerus peccatorum desumitur ex multiplicitate actuum moraliter interruptorum. Si actus sint mere interni, tot sunt peccata, quot sunt actus consensus voluntatis, nisi procederent ab eodem impetu passionis breviter tantum interrupto. Actus interni circa peccata externa oris et operis moraliter interruptuntur voluntatis retractatione, et voluntaria cessatione. Actus externi moraliter interruptuntur, cum non respiciunt aliquem actum completum. Numerus peccatorum desumitur quoque ex diversitate objectorum totalium.

2. Non peccat, qui ex necessitate, et adhibendo media præservativa se exponit periculo peccati mortalis.

I. PRÆCEPTUM.

1. Obligatio eliciendi actus theologiarum virtutum Fidei, et Spei videtur esse saltem una vice in anno; circa actum Caritatis autem videtur adesse obligatio singulis mensibus; nec videtur esse necessarium, ut directe, et explicitè eliciantur, et eo fine, ut præcepto fiat satis, sed videtur sufficere, ut indirectè, et implicitè eliciantur.

2. Adest obligatio fraternæ correctionis, quando speratur fructus.

3. Non est scandalum suadere minus malum ei, qui est dispositus ad majus malum patrandum, si eo fine suadeatur ut majus evitet, quia tunc non suadetur malum, sed bonum. Ita licet domino, aut parenti non auferre occasionem furandi servis, aut filiis, qui

jam parati sunt ad furandum, ut in delicto comprehensi melius emendari valeant.

4. Cooperatio materialis peccato potest esse licita, 1. ° si actus tuus sit ex se indifferens; 2. ° si ex officio non tenearis impedire alterius peccatum; 3. ° si habeas causam justam, et proportionatam sic operandi, quia quanto actio tua proximior est peccato proximo, eo major debet esse causa, quae te excuset ad eam ponendam; quando vero talis sit justa, et proportionata pendet a prudentum judicio. Sed non possumus cooperari damno proximi, nisi quando damnum, quod nobis timemus est ordinis superioris.

5. In iis, quae vanas observationes redolent, quin constet, an effectus sit naturalis, saltem protestatio praecedat cuicque diabolico operi nolle consentire.

II. PRÆCEPTUM.

1. Cum justa causa potest quis jurare cum æquivocatione, seu restrictione non pure mentali, id est cum proximus ex circumstantiis potest animadvertere æquivocum; non licet tamen in judicio.

2. Juramentum in favorem tertii implendum est semper ac fieri potest sine peccato. Cæterum omne juramentum intelligitur factum sub sequentibus conditionibus: 1. ° si alter acceptaverit, et non relaxaverit; 2. ° si non cesset causa finalis, propter quam promissisti; 3. ° nisi fiat mutatio notabilis non prævisa; 4. ° si superior non impediatur; 5. ° si sine gravi damno; 6. ° si alter promissis steterit.

3. Si quis dubitet an habuerit voluntatem voto se obligandi, aut an adverterit ad obligationem voti, præsumitur obligatio. Dubitans an voverit; non tenetur;

an impleverit, tenetur. Si pars voti sit impossibilis, debet impleri pars possibilis, si sit divisibilis. Si plura vota sint impossibilia tenetur vovens ad dignius; si equalia, ad anterius. Qui vovit potest ipse commutare in melius, secus non: potest reassumi prius opus. Valet votum factum: Si occidero inimicum. Potest quis se obligare sub levi in materia gravi, non sub gravi in materia levi. Peccat graviter, qui sine justa causa differt ultra sex menses votum perpetuum.

4. Pro dispensatione causæ sunt: bonum Communitatis, Ecclesiæ, familiæ, subjecti, periculum transgrediendi, difficultas nimia adimplendi, imperfecta deliberatio, cessatio causæ.

5. Tollitur obligatio irritatione a superiore, relaxatione a Papa, Episcopo, Prælati, (non a Parocho), a confessariis mendicantibus. Excipe vota Religionis, castitatis perpetuæ, et trium peregrinationum, quæ sunt Pontifici reservata; sed in urgente necessitate gravis damni spiritualis aut temporalis dispensant Prælati. Ista eadem quinque vota non sunt reservata, si sint imperfecta, aut disjunctiva.

III. PRÆCEPTUM.

1. Artes liberales diebus dominicis etiam cum lucro permittuntur; item venatio, et piscatio, modo sine nimio labore; item vendere necessaria vite iis, qui aliis diebus vix emere possent, saltem statutis horis extra tempus officii divini. Cætera desumenda sunt ex consuetudinibus piorum cujusque loci.

2. Laborantes excusat *necessitas* ad propriam, et suorum sustentationem; opera quæ interruptionem non patiuntur aut valde urgent; *pietas*, laborando pro

pauperibus, vel ecclesiis, saltem annuente Episcopo; *consuetudo* legitima excusat laborantes. Vix concedatur ad vitandum otium. Tempus pro peccato mortali videtur esse ultra duas horas laborare. Non videtur peccare mortaliter heras, qui decem servis præcipit singulis mediam horam laboris.

3. Cognoscantur conditiones impositæ pro oratoris privatis. Episcopi videntur posse dispensare, ut celebretur in domibus privatis ad tempus, non autem in perpetuum.

4. Excusantur pro omissione Missæ qui custodiunt domum, greges, rhedarii, molitores, et alii qui magnum detrimentum subirent eam audiendo.

IV. PÆCEPTUM.

1. Peccant filii, qui invitis parentibus ducunt uxores cum *dedecore* familie (secus non tenentur obedire in electione status); si non obediant in rebus gravibus et justis.

2. Parentes debent alimenta ministrare etiam illi, qui indigne nupsit, et uxori, si opus sit, et illi qui bona sua dilapidavit.

3. Fratres etiam tenentur alimenta suis fratribus, et dotes sororibus non solum in extrema, sed etiam in gravi necessitate ministrare.

4. Incurrunt excommunicationem, qui puellam impediunt ne ingrediatur monasterium, et profiteatur vitam religiosam; item qui eam adigunt, et cogunt ad illuc ingrediendum, etiam pro educatione, si domi nulla sint pudicitie pericula, et nullum crimen admiserit.

5. Peccant domini, qui impediunt servos observare præcepta Dei et Ecclesiæ, qui non corripiunt peccantes.

6. Peccant servi, qui non impediunt damnum ab extraneis domino inferri, cum possunt, et tenentur ad restitutionem; si vero a domesticis, peccant tantum contra caritatem non impediendo, nisi cura rei ipsis sit specialiter demandata.

7. Peccat uxor quæ bona prioris conjugii filiis inde ortis non servat, de illis enim bonis solus usufructus sibi competit. Tenetur quandoque uxor sequi virum discedentem, vel exulantem.

8. Parochi non residentes (non absint sine licentia Episcopi) vel inutiliter residentes, id est illi qui per se non exercent munera Parochialia principaliora, scilicet concionem, et sacramentorum administrationem, non faciunt fructus suos, saltem fructus respondentes residentie, sed debent eos applicare Ecclesiæ, vel pauperibus loci, ante quancumque declarationem, et remota quavis compositione. Parochus tenetur audire Confessiones toties quoties postulatur, et Communionem pariter dare quoties rationabiliter, et opportune expetitur, et curare, ut pueri decennes parentur ad Communionem. Tenetur sub gravi ad ministrandam Extremam unctionem, et quidem, si possit, antequam infirmus sensibus destituatur. Debet offerre missam pro populo diebus dominicis, et festivis, concionari, et quandoque missionem proenrare. Debet docere in agris eos, qui ad Ecclesiam venire non possunt; et si hoc Parochio maximæ molestiæ futurum esset, debet curare saltem eos instruere tempore præcepti Paschalis, aut cum accedunt ad suscipiendam Confirmationem, aut ad contrahendum Matrimonium. Parochus rationem Deo reddet pro vicario suo, etiam approbato ab Episcopo. Episcopus, et Parochus tenentur residere tempore pestis, et vel per se, vel per alium ido-

neum sacramenta necessitatis, id est Baptismum et Pœnitentiam ministrare peste laborantibus. Parochi, et eo magis Episcopi tenentur etiam cum periculo vitæ ad corripiendos subditos qui in mortali existunt, aut in gravi periculo labendi in illud, semper ac fulget emendationis spes; et tenentur non solum ex charitate, sed etiam ex iustitia, ita ut si in hoc graviter deliquerint, remanent etiam obligati ad restitutionem partis fractum. Parochus debet invigilare Clericis, et adlaborare, ut Parochiani omnes præcepto Paschali satisfiant, etiam pueri decennes.

V. PRÆCEPTUM.

1. Peccant funambuli qui vitam exponunt.
2. Licet cibum alteri in penuria extrema cedere, tabulam in naufragio, quia aliud est sibi mortem inferre, aliud est omittere vitam tueri, quod est licitum iusta intercedente causa. Non videtur improbabile, quod virgo possit se exponere mortis periculo, ne violetur. Reus mortis potest scalam ascendere per se ipsum, quia talis actio remote concurrat ad mortem.
3. Nemo, nisi necessarius communitati, tenetur vitam servare mediis valde doloriferis, amputatione tibiarum, extractione lapidis.
4. Virgo non tenetur, sed potest subire manus Chirurgi in verendis, tenetur autem permittere ut curetur ab alia femina.
5. Ebrietas est mortalis, quando quis sciens, et volens in eo statu se ponit, in quo non potest malum, et bonum discernere. Vinum potest sumi tamquam remedium ad expellendos humores, et in tanta quantitate, quæ per se ferat ebrietatem, dummodo talis

ebrietas non intendatur, sed tantum salus. Ebrio imputantur omnia peccata, quæ potuit et debuit prævidere.

6. Iudex tenetur sub gravi morte plectendo concedere tempus confitendi peccata.

7. Licet injustum aggressorem occidere, modo non inferator majus damnum illo, quod necesse est ad vitandum proprium. Licet occidere furem rei magni momenti suæ, vel alterius, modo fur ante moneatur. A fortiori licet, cum aliud non superest, occidere aggressorem suæ, vel alterius pudicitie.

8. Innocens potest tradi pro bono communi hosti eum occisuro. Non licet subditis tyrannum, sive in titulo, sive in regimine occidere.

9. Abortum procurare ex proposito semper est illicitum, sed non excommunicantur, nisi post animationem certam, omnes, qui principaliter concurrunt, et fiunt irregulares. Mater potest sumere medicinam directe ad medendum morbo, licet cum periculo abortus fetus inanimati, cum morbus est mortalis; directe non potest expellere fetum etiam inanimatum. Si autem fetus sit animatus, idem potest mater in casu, quod nulla spes affulgeat de vita, et baptismo prolis post mortem matris, (quæ spes valde rara est).

10. Duellantes, testes ad hoc vocati, consulentes, faventes, excommunicantur excommunicatione reservata summo Pontifici, si duellum est notorium, et ad forum deductum; si non est notorium, nec ad forum deductum, etiam Episcopi possunt ab ea absolvere. Tales pœnæ non incurruntur, nisi ex duello stricte accepto, id est præmeditato, cum designatione loci, et temporis, et tunc incurruntur etiam duello non secuto.

VI. PRÆCEPTUM.

1. In luxuria non datur parvitas materæ, si adsit advertentia et consensus, unde extra matrimonium mortales sunt omnes tactus ob delectationem carnalem exercitii.

2. Mulieri oppressæ tutius est consulere ut clamet, potius mortem pati vi repellendo aggressorem, quam sui violationem permittere.

3. Interrogandum de aspectibus, picturis, verbis, comœdiis, choreis, libris, colloquiis; et in desideriis, et actionibus distinguantur personæ.

4. Non est obligatio impediendi pollutionem de se eventientem in somno inceptam et in vigilia consummatam, modo absit consensus in delectationem, et ejus proximum periculum ex præterita experientia timendum. Semper tamen expedit, ut homo conetur impedire, quantum potest, saltem avertendo mentem ab illa delectatione, et invocando nomina JESU et MARIE. Non peccat graviter, qui semidormiens delectatur de pollutione incepta, quia deest plena advertentia. Vitandæ sunt in hac materia causæ non necessariae, cavendo a consensu in necessariis, et si sæpius adfuerit consensus, neque affulgeat emendationis spes prudens, etiam cum periculo vitæ, status relinquendus est.

VII. PRÆCEPTUM.

1. Ad præscriptionem requiritur: 1.º bona fides; 2.º titulus saltem præsumptus; 3.º possessio continuata sine lite, et tempore requisito; 4.º ut res sit apta præscribi. Heres possessoris malæ fidei numquam præscribit.

2. Ut quis utatur licite compensatione occulta requiritur: 1.º ut fiat sine damno debitoris; 2.º ut creditum sit certum, et liquidum; 3.º ut satisfactio alio modo obtineri non possit, quare creditor debet prius in judicio postulare, quamquam si hoc negligatur, non erit peccatum grave, imo nec leve si via judiciaria sumptos exigit.

3. Furtum est injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino.

4. Furta minuta etiam diversis facta, quando præter primam intentionem ad grave creverunt, obligant sub gravi ad restitutionem ratione injustæ detentionis, et quia præceptum non furandi non solum obligat ne grave damnum inferatur proximo, sed etiam ne quis re aliena ditiescat. Pro talibus furtis, qui sine gravi incommodo non potest restituere dominis, restituat pauperibus loci, damnum enim est illatum Reipublicæ.

5. Qui simul, sed sine communi consilio, furantur parvam materiam, licet malo exemplo sibi sint, et fiat grave damnum domino, peccant graviter contra charitatem ratione scandali, sed non contra justitiam, proindeque singuli non tenentur sub gravi ad restitutionem partis ablatæ, quia, ut supponitur, materia est levis; non tenentur singuli ad totum, quia non violaverunt justitiam.

6. Uxor potest invito marito dare filiis primi matrimonii de bonis communibus, et etiam viri quantum sufficit, ut juxta eorum statum vivant (sed debet facere ut post mortem suam data compensentur filiis secundi); item de istis bonis potest dare necessaria parentibus, fratribus, pauperibus; aliis vero modicas elemosynas.

7. Valde cavendum est, ne obligentur ad restituendum ii qui non tenentur. Possessor præcipue bonæ fidei non debet cogi ut se privet bonis suis, nisi constet eum injuste possidere alienum.

DE RESTITUTIONE.

8. Restitutio est actus justitiæ (lesio contra caritatem non inducit obligationem restitutionis) commutativæ (non sufficit, si lædatur legalis, aut distributiva) quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam. Radices illius sunt ex injusta acceptione et damnificatione, ex injusta retentione, et ex obligatione contractus.

9. Ob solam culpam juridicam nemo tenetur in conscientia ad restitutionem sub gravi, nisi adsit culpa theologica gravis. Hinc, qui non intendit, nec prævidet damnum proximi, saltem in confuso, licet det operam rei illicitæ, non tenetur ad restituendum. Hinc pariter, qui ex indeliberatione actus, aut ex deficiente perfecti consensus, leviter tantum peccat afferendo grave damnum proximo, neque sub levi tenetur illud reparare.

10. Non videtur sufficere culpa juridica, ut teneatur quis in conscientia ad restituendum aut solvendum ratione contractus, aut officii, nisi constet contrahentem voluisse se subicere soli culpæ juridicæ.

11. Comprehenduntur sequentibus versibus omnes qui tenentur ad restitutionem:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus.

Participans, mutus, non obstand, non manifestans.

1. ° *Jussio.* Qui jussit expresse, aut tacite damnum, et ante executionem non revocavit.

2. ° *Consilium.* Qui consilium dedit tenetur ad res-

titutionem sub gravi, si dando consilium peccavit graviter, et materia sit gravis; non autem sub gravi, si tantum leviter male consulendo peccavit; tenetur tamen postea ex justitia facere quantum potest sine suo gravi incommodo, ut impediatur damnum. Si autem executor, secluso consilio jam paratus esset ad damnum, et consilium eum non movisset, non tenetur consulens; si autem dubitatur, an consulens fuerit causa damni, et non sit aliqua certitudo, ad nihil tenetur, et idem dicendum de quolibet alio cooperatore in dubio suæ cooperationis.

Non tenetur ad restitutionem qui parato ad damnum inferendum suadet tantum modum, aut tempus, quia non influit in substantiam damni; quoties tamen dubium est an executor voluntatem mutasset, aut dubium est, an damnum dempto tali consilio æque accidisset, tenetur consilium dans ad restitutionem, nam possidet pravum consilium, quod jam suum certum effectum assecutum est, secus si moraliter esset certus quod damnum sine suo consilio etiam evenisset. Illi, qui paratus est inferre damnum majus, potest suaderi minus, modo sit erga eandem personam.

Consulens non tenetur ad restitutionem, si ante executionem conetur meliori modo possibili dissuadere, et partem admoneat ut caveat ne inferatur damnum; ratio est, quia consilium est mere auctoritativum. Si autem consulens non simpliciter damnum consuluit, sed etiam modum illud exequendi suggessit, non videtur sufficere ad eum excusandum a restitutione, si meliori modo illud revocare conetur, quia modus suggestus etiam revocato consilio pergit efficaciter influere in damnum proximi; gravissimi tamen auctores dicunt sufficere.

Non tenetur qui ex ignorantia culpabili aliquid suadet alicui in illius damnum, si suadens non habetur pro perito in hac parte, modo non agat ex animo pravo nocendi; secus si peritus haberetur in suo officio advocati, etc.

3. ° *Consensus.* Qui injuste suffragium dat, et causat damnum, tenetur; secus si ex ultimis sit, et non causaverit, modo ex communi consensu in conclusionem injustam non convenerit. Cum quilibet suffragium ferentium non est certus, an proprium votum fuerit causa damni, quilibet tenetur pro sua rata ad restitutionem, et si alii non restituant, ad totum, quia quilibet suffragium ferentium est certus, saltem deterius fecisse jus, quod damnum patiens habebat ad recuperandum ab aliis suffragatoribus damnum acceptum, ideoque quilibet tenetur ad totum damnum, si alii non restituant.

4. ° *Palpo.* Adulator qui animum addit laudando determinationem repertam in alio ferendi damnum proximo suo, aut abjectionem exprobrando.

5. ° *Rekursus.* Qui furem, aut furta in tuto recipit, tenetur semper ac est causa furti facti, aut faciendi; excepto caupone, qui post furtum adjuvat furem ad fugiendum, aut hospitaliter eum recipit, ex officio, aut amicitia, modo propter hoc non sit causa furtorum faciendorum.

Emptor, etiam male fidei, rei furtivæ potest eam restituere furi ad recuperandum id quod solvit, quia mala fides fecit utique quod emens peccaverit, sed mala fides non potest ei tollere jus quod habet æque ac emptor bonæ fidei ad rescindendum contractum, et per consequens ad reddendam rem furi.

6. ° *Participans,* vel participat de furto, et tenetur

ad illam solam partem quam recipit, modo non fuerit causa damni ab aliis, illati, nam tunc teneretur ad totum; vel participat actioni furti, et tunc, si res sit divisibilis, ut frumenti acervus, motor principalis tenetur ad totum, reliqui tantum ad suam partem, licet ex communi consilio furentur, modo (excipiendum) alter non moveat, aut excitet animum alterius ad furandum, et idem dicendum si quolibet non concurrente furtum non fieret, nam tunc omnes tenerentur in solidum: si autem res sit indivisibilis, ut cum multi incendunt domum, videtur etiam tunc singulos teneri ad solam suam partem, modo quis alios non excitaverit, et sine ejus concursu res etiam evenisset, nam excitans tenetur ad totum; et pariter, si deficiente uno cooperantium damnum non evenisset, tunc (ut dictum est) quilibet teneretur ad totum.

Si quis timore gravis damni inductus cooperatur in alterius damnum, teneturne ad restitutionem? peccatne? Distinguendum: quoad damnum, nemo potest cooperari ad damnum alterius, ut liberetur a sibi minato si non cooperetur, quando damnum est ejusdem ordinis; hinc etiam cum periculo mortis meæ, teneor denegare gladium volenti occidere inimicum; secus si damnum meum esset altioris ordinis, nam tunc possum cooperari in damnum v. g. bonorum alterius, ut effugiam mortem, aut infamiam, quia tunc existo in extrema necessitate, et dominus esset irrationabiliter invitatus, si repugnaret meæ cooperationi. Quoad peccatum furis, ut avertam a me mala altioris ordinis, puta mortem, aut infamiam, possum ponere actiones pure materiales, ex se indifferentes, ut tradere claves, scalam tenere, vehere furta, nec pecco, nec ideo ad restitutionem teneor, quia revera istæ actiones sunt mere

materiales, et sine peccato exerceri possunt, et per accidens est, quod fur eis abutatur; sed nec metu mortis possum ponere actiones *intrinsece malas*, id est, quæ augment, vel confirmant pravam furis voluntatem; ut servare ei humeros, eum certiore facere de modo magis commodo furandi.

Non tenetur ad restitutionem, qui impedit alium, qui vellet avertere damnum proximi, si impediat solo consilio, aut precibus, quia violat charitatem, et non justitiam; secus si vi, aut fraude. Si autem impediens teneretur ex justitia avertere damnum illud, tunc teneretur ad restitutionem, etiamsi solis precibus, aut consilio impediret.

7. *Mutus, ect.* Illi, qui cum possint impedire, et hoc debeant ex pacto, vel officio, id negligunt, ut Principes, judices, duces, tutores, pastores, satellites, servi quoad damnum ab externis. (*Vide de Confessariis*).

12. Circa ordinem inter obligatos, tenentur restituere 1. ^o loco, qui retinet rem; 2. ^o mandans, si res non existit; 3. ^o executor; 4. ^o cæteræ causæ positivæ, ut consiliator, participans; 5. ^o causæ negativæ.

13. Si creditor remittit restitutionem damnificanti principali, censetur remittere et aliis; præterea si promittat uni ex principalibus eum non molestare, censetur totam illius portionem remisisse, et alii de ea non tenentur.

14. Tenentur quoque ad restitutionem, qui impediunt proximum a consecutione alicujus boni ipsi debiti ex justitia, et tenentur, quocumque modo illum impediunt; si autem res ei non debebatur ex justitia, tenentur tamen, qui vi aut fraude impediunt, et tenentur pro modo spei, quam habebat; nam etsi proximus non habeat jus ad illam rem, nihilominus quisque ha-

bet jus, ne malis artibus impediatur quo minus aliquid bonum, quo non est indignus consequatur; si malis artibus non sint usi, sed tantum consilio, non tenentur. Hinc non tenetur ad restitutionem ille, qui odio, sed sine malis artibus impedit proximum a consecutione alicujus boni, quod cæteroquin ei justè non erat debitum, quia ad restitutionis obligationem sola mala voluntas non sufficit, sed requiritur insuper actio externa graviter mala quæ de se externe jus proximi lædat, et influat in ejus damnum; hinc infertur etiam non teneri ad restitutionem illum, qui odio, (sed sine dolo, et vi) dehortaretur testatorem a relinquendo hereditatem alicui, qui cæteroquin ad eam jus non habebat.

15. Circa restitutionem, et modum, si dominus sit absens, rem (sumptibus domini) mittat ei possessor bonæ fidei, malæ autem sumptibus propriis, nisi duplo majores essent, quam valet res, nam tunc sententia communis eum obligat tantum, ut restituat pauperibus, et hoc intelligitur, cum desperatur posse alio tempore restitui res, aut pretium domino, quia aliter expectandum est.

16. Si bona fide emas, postea vendas rem furto ablatam, et demum verus dominus compareat, et rem sibi vindicet de manibus tui emptoris, teneris restituere pretium emptori. In tribus tamen casibus emptor nequit repetere pretium: si expresse convenisses de non restituendo, aut ditior non esses factus ex ea venditione (v. g. si consumpsisses bona fide pretium in donationes), aut emptor emisset mala fide a te, quia tunc in penam sui delicti (quoties tu expresse eum non cavisses de evictione) non potest suum pretium prætere; sed advertendum etiam quod tunc tu in

conscientia teneris pretium illi restituere, et ante sententiam. Si autem dominus rem suam non vindicaverit, sed res remaneat in manibus emptoris, ad nihil teneris, quia jam non es causa, ut dominus privetur re sua, nec contra teneris efficere eum gravi tuo incommodo, ut dominus eam recuperet. Si dominus rei sit incertus, sed constet eam pertinere ad unum ex tribus, aut quatuor, inter istos dividenda est, nec pauperibus distribui potest. Si pertineat ad multos ex aliqua Communitate, qui distingui non possunt, pauperibus tribuatur illius Communitatis. Si res detur pauperibus ante diligentiam factam ad inveniendum dominum, eidem postea comparenti iterum restituatur. Si mercator deceperit in pondere, compenset iis qui ejus officinam frequentant. Si dominus sit non solum absens, sed omnino incertus, cum solo Papa potest fieri compositio, ex qua liber remanet debitor, licet postea compareat dominus, nam in eo casu Pontifex, ut administrator bonorum temporalium, quatenus spectant ad bonum spirituale, potest transferre dominium et tollere obligationem.

17. Possessor bonæ fidei tenetur restituere rem tantum, si existat, aut, si cum sua confusa est, id solum in quo factus est ditior, in dubio an factus sit ditior, ad nihil tenetur, quia in dubio nemo tenetur re sua privari. Attamen qui bona fide accepisset pecuniam a fure, teneretur eam domino postea comparenti reddere. Certus de debito, dubius de solutione, teneturolvere. Si autem possessio sit dubia, et possidens neglexerit inquirere, tenetur pro rata dubii. Fructus naturales et civiles debent integre (demptis expensis) restitui; sed possessor bonæ fidei ad nihil tenetur, si nihil perceperit, aut ditior non est factus, aut præscrip-

sit, dum possessor malæ fidei debet integre fructus restituere, quamvis eos non perceperit, si dominus eos percepisset; idem et eodem modo de fructibus mixtis. Ille qui pecuniam, frumentum, etc. accepta etiam mala fide a fure, ea miscuit cum suis, non teneretur restituere, si fur remanet potens restitutioni, secus tenetur.

18. Possessor malæ fidei reddat rem, totum id in quo factus est ditior, totum detrimentum illatum domino ob lucrum cessans, damnum emergens, saltem in confuso prævisum; sed hoc intelligitur cum dominus habebat jus in re, nam si tantum habebat jus ad rem, satisficiat pro rata spei. Si res crescit, domino crescit, et licet dominus eam ante incrementum consumpisset, tenetur possessor malæ fidei domino eam compensare cum incremento, quia cum creverit valor rei in domini beneficium et cum fur non restituerit tunc, mora culpabilis furis fuit causa damni. Semper querendum est quid dominus egisset cum sua re. Convenit ut dominus reddat furi expensas utiles in re factas, licet fur non possit eas expetere. Si res periit sine furis culpa, et eodem tempore ac periculo in quo periisset apud dominum, fur ad nihil tenetur.

19. Qui se simulat pauperem, tenetur ad restituendam eleemosynam domino, aut pauperibus.

20. Qui emit rem a venditore cum dubio an ad ipsum pertineat, et deinde adhibita diligentia veritatem detegere nequit, tenetur eam pro rata dubii restituere, aut ei cujus dubitat rem esse, aut pauperibus.

21. Fraudans gabellas videtur teneri ad restituendum, nisi vebat res proprio usui destinatas, aut adeo pauper sit ut solvendo gabellas nequiret se et suos sustentare.

22. *Homicida tenetur restituere omnia damna illata in bona occisi, expensas curationis, et hæc tenetur reddere tam hæredibus necessariis quam non necessariis. Lucrum autem cessans quoque filiis, parentibus et uxori occisi, juxta valorem spei quam verosimiliter defunctus habebat lucrandi, nisi tamen vulneratus hæc omnia ante mortem remisisset. Hæredes occisi possunt has restitutiones exigere ab hæredibus intersectoris supplicio affecti, sed si non exigant censentur eas remittere.*

23. *Qui volens interficere inimicum ex errore interficit alium, non tenetur ad damna, nam pro restitutione damni illati non sufficit quod actio externa sit moraliter injusta, et injuriosa, sed requiritur quod sit voluntarie injuriosa in offensum. Econtra incurritur excommunicatio canonis ab eo qui volens percutere unum clericum, percutit alium clericum, quia excommunicatio incurritur non ob personam, sed status læsionem, qui est idem in utroque. Non tenetur homicida ad damnum quod tertio evenit, cui suum homicidium fuit imputatum, licet illud animadverterit, et intendere, quia prava intentio sine actione externa graviter injusta in damnum patientem non obligat ad restitutionem. Hoc tamen intelligitur modo homicidium non fiat cum talibus circumstantiis, ut moraliter inducant imputationem prædictam, quia tunc jam adesset actio externa et injusta.*

24. *Qui occidit inimicum excedendo justam defensionem, tenetur ad restitutionem damni, quia excedendo gravem injuriam intulit inimico, qui ex sua aggressionem non amisit jus quod habebat ad vitam suam.*

25. *Deflorator, cum puella sponte consentit, ad nihil tenetur. Si autem vi, fraudibus, minis defloret,*

tenetur reficere puellæ et patri damna, eam dotando, aut dotem augendo, aut ducendo, nisi prius fuerit corrupta, aut æque bene nuberet. Quod si intercesserit promissio matrimonii, etiam ficta, tenetur eam ducere, quia fuit contractus do ut des, et in talibus contractibus, cum unus præstet suam partem, alter licet fecte promiserit, tenetur pariter ex justitia præstare suam. Sed quoad forum externum, expediret si Episcopi et Magistratus irritas declararent omnes istas promissiones, quæ scriptis validis non constarent. Limitatur obligatio ducendi in tali casu; 1.º si mulier faciliter potuit animadvertere deceptionem, ob magnam differentiam status, quia tunc merito præsumitur, quod mulier finxit se decipi, sed revera non est decepta, et tunc neque tenetur vir ad damnum reparandum; 2.º si ex matrimonio pessimus timeretur exitus, tunc solum teneri videtur deflorator ad dotem, seu ad augmentum dotis; 3.º si mulier remitteret promissionem; hæc remissio valet etiam repugnantibus parentibus, et hac obtenta, ad nihil tenetur deflorator; 4.º si dedecus magnum esset pro familia viri, tunc neque ad eam ducendam, neque ad eam dotandam teneretur, licet promissio quæ intercessit fuisset vera, quia fuisset de re illicita; 5.º si tactus tantum adfuisset; 6.º si vir puellam putabat esse virginem, sed corruptam invenisset; 7.º si puella recusaret huic viro nubere, ille ad nihil teneretur. Deflorator non tenetur ad ducendam puellam, quando nulla promissio intercessit, nisi nulla alia via esset qua damnum repararet, ut dotatio, aut dotis augmentum. Si deflorator promittens habeat votum castitatis, vel si defloret consanguineam, tenetur conari, ut obtineat dispensationem.

26. *Adultera tenetur conari, ut reparet damnum fi-*

liis legitimis, proventum ex susceptione spurii cum suis bonis, aut industriis. Ordinarie non tenetur prodere suum delictum, cum periculo mortis, infamiae, vexationis a viro, nisi spurius perditis moribus deberet succedere in principatum, quia tunc bonum publicum praevalet bono privato. Tenetur se prodere spurio filio, si probabiliter speret illum sibi crediturum, et bonis cessurum, et tenetur usque dum non est certa quod damna sibi pendentia ex manifestatione sunt valde graviora damnis, quae ex suo silentio filiis legitimis impendent. Attamen spurius non tenetur credere matri, nisi indicia sint indubia. Adulter tenetur compensare legitimis hereditatem, et expensas omnes necessarias, etiam alimenta, pro spurii factas. Si dubitet an proles sit sua, an viri, ad nihil tenetur; item si dubitetur inter duos adulteros cujus sit proles: debet tamen excipi casus, quando secundus adulter advertisset, quod suo peccato sit ipse causa incertitudinis, ne dignoscatur cujus sit proles, qua incertitudine posita, non potest postea exigi damnum a primo adultero, ideoque hic secundus remanet obligatus ad totum damnum. Non videntur teneri adulteri divites, qui prolem mittunt ad hospitalem, ut expensas hospitali compensent, quia hospitalia principaliter videntur erecta ad cautionem filiorum ex illegitimo consortio natorum, et ad eos liberandos a periculo mortis temporalis et aeternae, si parentes deberent suis impensis eos alere.

27. Non absolvatur ille qui potest nunc restituere, nisi prius restituerit. Si autem alii committat restitutionem, qui eam non exequatur, debitor manet obligatus.

28. Quoad ordinem in restituendo, res quae existunt

debent domino, aut eo deficiente et suis haeredibus, pauperibus restitui; debita onerosa ante gratuita; in onerosis autem 1.º prius ea quae habent hypothecam expressam; 2.º quae habent hypothecam tacitam, et inter haec praeferenda sunt uxorum dotes; 3.º deposita deperdita; 4.º debita pupillis, locis piis; 5.º personalia. Omnibus creditoribus, licet hypothecariis praefertur ille qui pecuniam dedit ad rem emendam, ad domum reparandam, ad agrum colendum. Si debita sint alia ex delicto, et alia ex contractu, omnibus pro rata satisfiat, nisi res existat, aut adsit hypotheca, nullum enim habetur fundamentum ex lege aliqua quod inter creditores ex delicto, aut ex contractu distinctio facienda sit.

29. Debita quorum certus est dominus, aequae ac ea quorum dominus est incertus, debent pro rata restitui, prima domino, secunda pauperibus, quia eodem modo ad hanc restitutionem obligat lex naturalis. Inter creditores personales praeferendi sunt anteriores et pauperes saltem in gravi necessitate constituti. Si quis e creditoribus personalibus aequalibus suum creditum efflagitat, debitor tenetur ei satisfacere, quia leges favent vigilantibus. Si autem nullus creditorum exigit, non potest debitor (impotens satisfaciendo omnibus suis creditoribus) arbitrio suo uni integre satisfacere, nec creditor posset integram sibi factam solutionem retinere. Filii et uxor habent semper jus ad alimenta, et possunt ea recipere a patre, quantumvis aere alieno gravato, (dummodo non habeant unde aliunde vivant); imo uxor a tali marito potest recipere alimenta, licet eis non indigeat. Mercedem autem operariorum pro usibus necessariis debitoris debent etiam creditis hypothecariis praeferrí.

30. Si ex justa causa differatur restitutio, fur tenetur ad totum damnum reficiendum quod creditor passus est ex tali dilatione, sed non peccat ex dilatione. Secus contractans. Causæ autem excusantes a restitutione sunt 1.º si solvis creditori creditoris tui; 2.º si iuste præsumas dominum consentire ut rem sumas, aut acceptam retineas; 3.º si dominus re abususset, ut gladio ad occidendum inimicum; in tali casu debes gladium denegare etiam cum periculo mortis tuæ ut dictum est pag. 15); 4.º si in damno non peccasti mortaliter; 5.º si cum Papa composuisti, aut tibi ipsi pauperi rem attribuisti; 6.º si restituere nequies rem, sine damno tuo duplo excedente valorem rei; nam tunc potes differre, modo dominus æquale damnum non patiat; pro omissione autem lucri nunquam potest restitutio differri; 7.º si non possis restituere sine periculo animæ tuæ, vel tuorum, v. g. quin filie tuæ prostitutionis periculo exponantur; 8.º si cedas bonis tuis, retinendo quantum satis est ad sustentationem juxta statum tuum; 9.º si restituendo vitam statui, tuo accommodatam non possis ducere, statui, inquam, legitime acquisito; 10.º a fortiori si necessitatem extremam restituendo incurreres, nisi tamen ipse dominus rei ex illo particulari furto in eadem necessitate poneretur; et idem dicendum est, si uterque gravem necessitatem experiretur, nam in his duobus casibus dominus est præferendus.

31. Debitor donans creditori immemor sui debiti, excusatur a restitutione, modo certe præsumatur debitorem, si debiti fuisset memor, numquam fuisse donaturum. Idem dicendum de adimplatione voti et penitentiae sacramentalis.

DE CONTRACTIBUS.

32. Qui contrahit externe sine animo contrahendi, non obligatur, nisi agatur de contractu oneroso, et alter partem suam adimpleverit.

33. Contractus turpes, v. g. fornicationis, ante delictum, sunt irriti et non obligant, sed eo patrato videntur obligare, tum ratione supra allata, quod cum unus contrahentium partem suam posuit, alter tenetur præstare suam, tum etiam quia opus malum jam positum, licet non sit dignum pretio uti malum, est tamen æstimabile, uti utile uni, et onerosum alteri id ponenti.

34. Contractus dolo aut errore circa substantiam initus est invalidus; si autem error sit tantum circa qualitatem rei, set talis error contractui causam non derit, est validus, sed pars læsa habet actionem ad rescindendum. Contractus metu gravi et injuste incusso initi possunt rescindi, etiam sine judice: sunt autem omnino invalidi, si versentur circa sponsalia, matrimonium, professionem religiosam, vota, promissionem, aut traditionem rei ad Ecclesiam pertinentis, absolutionem a censuris, etc.

35. Si contractus celebretur sine debitis solemnitatibus, alii affirmant, alii negant eum obligare; videtur quod cum tale sit dubium, præferendus sit possessor, quamdiu à judice non condemnatur ad restituendum.

36. Simplex promissio non obligat sub gravi, nisi adfuerit talis expressa voluntas; numquam obligat, si res reddatur nimis nociva, aut impossibilis, aut illicita, aut inutilis, aut si superveniat mutatio notabilis que promissionem impediisset.

30. Si ex justa causa differatur restitutio, fur tenetur ad totum damnum reficiendum quod creditor passus est ex tali dilatione, sed non peccat ex dilatione. Secus contractans. Causæ autem excusantes a restitutione sunt 1.º si solvis creditori creditoris tui; 2.º si iuste præsumas dominum consentire ut rem sumas, aut acceptam retineas; 3.º si dominus re abususset, ut gladio ad occidendum inimicum; in tali casu debes gladium denegare etiam cum periculo mortis tuæ ut dictum est pag. 15); 4.º si in damno non peccasti mortaliter; 5.º si cum Papa composuisti, aut tibi ipsi pauperi rem attribuisti; 6.º si restituere nequires rem, sine damno tuo duplo excedente valorem rei; nam tunc potes differre, modo dominus æquale damnum non patiat; pro omissione autem lucri nunquam potest restitutio differri; 7.º si non possis restituere sine periculo animæ tuæ, vel tuorum, v. g. quin filie tuæ prostitutionis periculo exponantur; 8.º si cedas bonis tuis, retinendo quantum satis est ad sustentationem juxta statum tuum; 9.º si restituendo vitam statui, tuo accommodatam non possis ducere, statui, inquam, legitime acquisito; 10.º a fortiori si necessitatem extremam restituendo incurreres, nisi tamen ipse dominus rei ex illo particulari furto in eadem necessitate poneretur; et idem dicendum est, si uterque gravem necessitatem experiretur, nam in his duobus casibus dominus est præferendus.

31. Debitor donans creditori immemor sui debiti, excusatur a restitutione, modo certe præsumatur debitorem, si debiti fuisset memor, numquam fuisse donaturum. Idem dicendum de adimplatione voti et penitentiae sacramentalis.

DE CONTRACTIBUS.

32. Qui contrahit externe sine animo contrahendi, non obligatur, nisi agatur de contractu oneroso, et alter partem suam adimpleverit.

33. Contractus turpes, v. g. fornicationis, ante delictum, sunt irriti et non obligant, sed eo patrato videntur obligare, tum ratione supra allata, quod cum unus contrahentium partem suam posuit, alter tenetur præstare suam, tum etiam quia opus malum jam positum, licet non sit dignum pretio uti malum, est tamen æstimabile, uti utile uni, et onerosum alteri id ponenti.

34. Contractus dolo aut errore circa substantiam initus est invalidus; si autem error sit tantum circa qualitatem rei, set talis error contractui causam non derit, est validus, sed pars læsa habet actionem ad rescindendum. Contractus metu gravi et injuste incusso initi possunt rescindi, etiam sine iudice: sunt autem omnino invalidi, si versentur circa sponsalia, matrimonium, professionem religiosam, vota, promissionem, aut traditionem rei ad Ecclesiam pertinentis, absolutionem a censuris, etc.

35. Si contractus celebretur sine debitis solemnitatibus, alii affirmant, alii negant eum obligare; videtur quod cum tale sit dubium, præferendus sit possessor, quamdiu à iudice non condemnatur ad restituendum.

36. Simplex promissio non obligat sub gravi, nisi adfuerit talis expressa voluntas; numquam obligat, si res reddatur nimis nociva, aut impossibilis, aut illicita, aut inutilis, aut si superveniat mutatio notabilis que promissionem impediisset.

37. Qui accipiunt aliquid ab homine ære alieno gravato, impotente ad solvendum, tenentur illud restituere creditoribus donantis. Examini subijciantur donationes inter conjuges, aut filiosfamilias a parentibus factæ.

38. Donatio ante acceptationem nullam obligationem parit, et potest revocari, nisi facta sit infanti, vel directe Deo, quia tunc induit naturam voti.

39. Donatio prodiga non est valida.

40. Donatio inter vivos potest revocari ob enormem ingratitudinem donatarii, et in quibusdam casibus ob prolem ortam donanti.

41. Videtur nunquam licitam esse ledere legitimam filiorum donationibus etiam piis, quia leges civiles debent observari, ubi a jure canonico non sunt correctæ.

42. Donationes causa mortis, usque ad mortem sunt revocabiles; si fiant absenti, debent adesse testes, aut epistola.

43. Filiosfamilias non habentes bona castrensia, aut quasi castrensia, in conscientia non tenentur restituere pecuniam mutuo acceptam, (excipe si juramento se obligassent ad restitutionem; quod juramentum cæteroquin potest à superiori ecclesiastico relaxari); sed in casu quod sciente et non contradicente patre accepissent, aut si mutuum in patris utilitatem fuisset expensum, tunc teneretur pater ad restitutionem. Hoc autem quod dictum est de pecunia, non neque procedit pro re mutuo a filiofamilias accepta.

44. Mutuum dando debet abesse spes lucri, et nihil accipiendum est, nisi omnino gratis detur.

45. Potest aliquid ultra sortem exigere qui se obligat ad non repetendum mutuum, nisi post plures annos, v. g. post tres aut quatuor annos, quia talis obli-

gatio est extrinseca mutuo, adeoque pretio estimabilis, aliquod tempus enim est intrinsecum mutuo, sed non adeo longum. Tituli ad accipiendum sunt: 1.º damnum emergens; 2.º lucrum cessans, modo non postuletur totum lucrum speratum, sed pro rata spei, deductis expensis, mutuarius moneatur de lucro cessante, et ejus causa, et mutuum sit vera causa damni, aut cessationis lucri; ut licite autem aliquid ultra sortem paciscatur, non exigitur ut paratæ sint occasiones lucrandi, sed sufficit ut sint probabiles, et non petatur ultra spem; 3.º periculum extraordinarium amittendi sortem, quando non datur cautio; 4.º poena conventionalis, si non solvetur tempore præscripto, modo dilatio sit notabilis, et culpabilis, et poena sit moderata, et non sit imposita fine lucrandi, sed solum ad reddendum vigilem mutuarium ut restituat tempore præfinito, et mutuarius se non obligaverit ad impossibile. Si detur pignus, non potest retineri defectu solutionis, nisi cum prædictis conditionibus, id est nisi pignus habeatur, ut poena conventionalis, et conditiones ejus in ipso verificentur. Denique omne onus quod imponitur in mutuo dignum pretio est usura. Insuper videndum est, an res mutuata possit, aut debeat crescere aut decrescere pretio tempore quo mutuarius eam reddet, et si hoc tempus fuit in pactum deductum; non enim carere usura, si probabiliter res tali tempore esset subitura augmentum, et mutuas non fuisset dispositus usque ad tale tempus eam asservare, quia manifestum est quod lucrum supra sortem quereretur, et data tali probabilitate, etiamsi dispositus fuisset ad tale tempus rem suam asservare, deberet compensare mutuuario expensas ad illam asservandam necessarias.

46. Hæredes usurarii non videntur teneri in solidum, sed quisque pro sua rata. Servi cooperantes in aliquo quod mutuatario non displicet, ut in deferendo pignore, aut pecuniam, aut in efflagitando amicis verbis usurarum solutionem, excusantur à restitutione, modo non firment chirographum, aut minis cogant ad solutionem.

47. In venditione quælibet res habet suum pretium infimum, medium, et supremum, quorum quodlibet est justum. Communis existimatio regionis ubi res existit reddit justum quodcumque pretium; augetur, vel minuitur juxta ementium concursum, et mercium penuriam. Si in pretio adsit læsio ultra dimidium, læsa pars potest rescindere contractum in judicio; sed si infra dimidium, altera pars tenetur etiam in conscientia ad damnum reficiendum usque ad pretium justum. Potest emi minoris res emptori minus commoda. Merces ultroneæ decrescunt pretio usque ad tertiam partem. Qui emit multa simul, potest emere minoris infimo. Qui vendit minutim potest carius vendere, ratione majoris incommodi et majoris detrimendi. Venditor non potest vendere majori pretio quam supremo, ex eo quod res esset utilis, aut in nimio desiderio emptori; sed potest aliquid supra supremum exigi, si alii interveniant tituli, nimirum 1.º si venditio fuit cum venditoris damno, aut luero cessante, de hoc admoneatur emptor, et illud licet adsit taxa pretii, et venditor ipse offerat vendere; 2.º si venditor peculiari animo erga rem quam vendit affectus sit; 3.º si res sint raræ, ut gemmæ, picturæ et id genus, et hujusmodi res probabile est posse vendi quanti plurimi. Quæ veneunt sub hasta, aut circumferuntur possunt vendi et emi quocumque pretio, modo absit

fraus, sive a vendente, si rei vitium celaret, aut fictos emptores introduceret, sive ab emptore, si dolo, minis et precibus importunis (non autem precibus simplicibus) impediret alios offerentes; nec videtur emptorem posse cum aliis conventionem facere ne plus offerant, pro rebus quæ veneunt sub hasta, maxime si res exponantur ex judicis sententia, qui cum vendens teneatur tunc res dare plus offerenti, injuriam ei irrogat emptor, si offerendo pretium infimum aut etiam medium impedit eum quominus speret medium aut supremum ad quod habet jus, nimirum ne impediatur illud consequi.

48. Præcise ob dilationem vel anticipationem solutionis non potest augeri nec minui pretium, nisi sit titulus periculi, damni, lucri cessantis, de quibus semper moneatur emptor. Mercatores carius vendentes pecunia expectata, potest excusare titulus communis existimationis, quæ probabiliter reddit justum pretium hujusmodi venditionum dilatae solutionis, et quia in illis semper inest periculum amittendi sortem; et idem dicendum de emptoribus, qui anticipate solvendo minus pretium exhibent.

49. Chirographa, licet sint liquida, possunt minoris emi, si adsit aliquod periculum exactionis, molestiæ, ob distantiam, etc.

50. Examinanda sunt pacta retrovendendi, retrocendi quandoque licita. Contractus mohatra, antichrycos sunt semper illiciti.

51. Vetatur monopolium, quo unus aut plures emant omnes merces, ut vendant pluris pretio summo; aut impediunt quominus aliæ merces in regionem introducantur sine prædicto. Non esset illicitum emere omnes merces, postquam cives jam sufficienter sibi

comparaverunt, ad eas postea vendendas cum lucro aliquo moderato, sed peccaretur graviter (solum contra charitatem) si conventio fieret inter tales ementes non vendendi nisi pretio summo.

52. Quoad vitium rei venditæ, si sit circa substantiam, aut contractus est nullus, aut deceptor debet reficere damnum. Potest tamen vendi unum pro alio, vel res mixta cum alia, modo sit certe equalis utilitatis, et quantum opus est, minuat pretium. Si vitium sit circa qualitatem et occultum, vendens tenetur illud patefacere.

53. Sartores qui emunt pannos non possunt exigere plus quam solverunt, nisi mercator, quia suam officinam frequentant, eis remitteret de pretio communi.

54. Res venditur, v. g. tale dolum determinatum, perit emptori; sed indeterminata, unum e doliis, ante traditionem perit venditori.

55. Bulla S. Pii de censibus in pluribus locis non obligat, et in his limitis est census personalis; si autem census sit hypothecatus, pereunte fundo sine culpa venditoris, etiam, præcisi Bulla, perit census.

56. Cambium sicum, seu fletum, cum tantum fingitur locus diversus ubi solutio esset facienda, et interim campior exigit lucrum, est illicitum, modo non intercedat lucrum cessans, et tunc de hoc admonetur camparius.

57. Si quis casu recipit moneta falsam quoad materiam, non potest eam expendere.

58. Res locata perit locatori, nisi ipse probet culpam conductoris.

59. Si quis sponderet de re quam certo sciret, nullo modo posset premium retinere.

60. Summa vieta in ludo filiofamilias, et uxori de

bonis non suis, debet eis restitui, et illi debent restituere quod lucrati sunt, etiamsi non cum quibus luserant scivissent ante hos esse subditos, et proprium peculium non habere; limitatur si summa sit parvi momenti. Luser qui fraudibus injustis utitur debet restituere summam victam, et etiam quantum valebat alterius spes lucrandi; dictum est: fraudibus injustis, v. g. signis notando chartas, etc. nam licet uti his astutiis, quas regula lusus et consuetudo ferant, ut aspicere chartas quas alter sua negligentia sinit videre, aut dignoscere chartas, quæ exterius ob aliquod casuale signum ex seipsis dignosci possunt. Peccant lethali ter clerici in sacris constituti qui ludunt frequenter lusbis meræ sortis; religiosi autem strictioris observantiae et Episcopi videntur peccare graviter si ludant etiam chartis, tum ob grave scandalum laicis, tum ob abusus qui irreperent.

61. Videtur licitum exigere lucrum certum, salvo capitali, mediis tribus contractibus societatis, assecurationis sortis et litcri, cedendo majori parti lucri probabilis, licet tres contractus fiant cum eodem, modo illi contractus debitis conditionibus vestiantur, quarum quidem conditiones fusiis sunt examinandæ. Ille contractus triplex pro commercio fuit approbatus a facultatibus Theologicis Coloniensi, Treviriensi, Salmanticensi, Mogontinensi et aliis; non fiat tamen sine præcedente Theologorum consilio.

62. Filius negotians cum pecunia paterna non potest sumere sibi partem lucri suo labori et industria correspondentem sine patris consensu.

63. Licet pupilli nequeant sua bona obligare sine auctorizatione iudicis aut tutoris, si tamen ea ob paupertatem obligarent, remanerent saltem naturaliter obligati.

64. Cum voluntas testatoris constet hæredi circa dispositionem piam, hæres in conscientia tenetur eam adimplere, licet nullæ sint probationes externæ, modo duo saltem testes adfuerint.

65. Piæ dispositiones defunctorum a Papa solum, non ab Episcopo possunt commutari. Potest tamen Episcopus eas commutare cum supervenit talis causa quæ si cognita fuisset a testatore aliter disposuisset; tunc potest Episcopus interpretari ejus voluntatem et applicare legatum alio operi pio. Testatores tenentur in conscientia et sub gravi legare sua bona, non solum hæredibus necessariis, filiis, parentibus, aut avibus quoad legitimam, sed etiam fratribus et sororibus, cum isti necessitate gravi laborant; si autem talis necessitas non sit, aut si in ea constituti gradu remotiori essent conjuncti, erit tantum obligatio levis.

VIII. PRÆCEPTUM.

1. Judicium temerarium est mortale cum sine sufficienti motivo judicatur proximum grave malum commisisse. Suspicionibus rarius sunt mortales; eas concipere aliquando tenentur domini et patresfamilias, tantum illas aliis ne communicent sine necessitate.

2. Contumelia est gravis, cum per eam graviter leditur honor proximi coram ipso; unde si fuit publice, publice ei honor restituendus est.

3. Litteras reserare est illicitum, nisi saltem præsumatur consensus ejus ad quem mittuntur, aut ejus a quo scripæ sunt, et est graviter illicitum, si materia sit gravis. Licet tamen privatis aperire litteras suorum adversariorum qui sibi injustam causant molestantiam; licet quoque ut evitetur injuria gravis quæ im-

minet alicui tertio. Legens ex curiositate litteras laceratas et in publico loco relictas a domino (non autem in privato) modo non patefaciat secretum cum illius damno, non peccat, quia non facit ei ullam injuriam.

4. Illa dicitur vera detractio quæ fit ut denigretur alterius fama, non autem illa quæ fit ob aliquod bonum necessarium. Hinc inferitur quod si manifestatur aliquod delictum occultum et verum proximi, ad justum finem, v. g. ut proximus corrigatur, aut ut evitetur grave damnum aliorum, et nullum aliud exstaret medium ad illud vitandum, tunc illud patefacere non est illicitum. Nemo potest patefacere delictum alterius occultum, sed injuste cognitum, ad evitandum suum grave damnum. Arcanum promissum obligat juxta intentionem promittentis; commissum autem potest manifestari si præsumatur consensus committentis, si occultatio vergeret in damnum commune vel alicujus innocentis, vel committentis, vel illius cui fuit commissum. Licet patefacere peccatum alterius in quantum opus est ad levandam injuriam gravem quæ quis affectus est, præsertim si uni tantum vel alteri viro prudenti reveletur. Delictum alicubi publicum potest alibi manifestari, si expediat ad bonum commune, ut a malefactore alii præcaveant. Peccat graviter qui libenter audit graves detractiones, maxime si delectetur de damno quod ex detractioe proximus patitur (sed si tantum de novitate, aut curiositate illius detractiois, multi eum excusant a mortali) aut qui cum possit, eas non impedit maxime si superior sit. Si reparatio sit exigenda, optandum est ut fiat ante absolutionem. Cessat obligatio reparandi si res jam oblivioni data sit, vel si fides non adhibeatur detrahen-

ti, aut reparanti. Qui non potest verbis, non tenetur pecunia famam compensare. Excommunicantur auctores aliquorum libellorum infamantium.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

1. Quolibet die jejunii nemo potest dispensari ad carnem manducandam, nisi de legitima causa et de utriusque Medici consilio, idest Medici, Parochi aut Confessarii; ita declaratum fuit à Benedicto XIV. in Bulla *Non ambigimus*, data die 3 martii 1741. Non potest dispensari integra communitas sine auctoritate Papæ. Non peccat, saltem graviter, qui horam comestionis minus una hora anticipat, et multo plus, si adsint bonæ rationes. Possunt sumi intra diem electuaria, modo non in quantitate nimia et ob aliquam causam justam; item uncia cibi semel atque iterum, ad depellendam debilitatem, potiones (excepto lacte et jure), succus fructuum, uvarum pressarum. Idem dicimus de aqua congelata mixta cum saccharo, et succo citri, aut alterius substantiæ, quia congelatio non mutat naturam. Valde attendendum est ad usum regionis, et cavendum a scandalo.

2. Collatiuncula potest esse octo pro omnibus, decem unciarum pro iis qui fame patiuntur, insuper potus. Quoties quis in die jejunii vescitur carne aut lacticiis, toties peccat; si autem bis comederit cibos esuriales, sine advertentia ad jejunium, videtur teneri ad abstinendum reliquo die, quia non nisi materialiter jejunium fregit, et pro reliquo tempore potest illud servare, alioquin illud etiam formaliter franget.

3. Si causa quæ eximit subditum fuerit evidens, seipsum eximere potest; si autem dubia, recurrat ad

Episcopum aut Parochum. Excusantur inter alios sexagenarii, etiam bene valentes. Qui artem exercere nequit de se non laboriosam sine magno incommodo, spectata sua debilitate, non tenetur ad jejunium. Excusat iter pedestre quatuor aut quinque horarum. Artifices divites non tenentur a labore abstinere ut jejunare possint. Peccat qui sine justa causa laborem assumit, quo liberatur a jejunio.

4. Ad confessionem annuam tenentur qui ante septennium peccaverunt.

5. Qui peccavit graviter et prævidet, quod postea non poterit confiteri, debet prævenire tempus præcepti; et ratio est, quia cum iste jam peccaverit, jam contraxit obligationem confitendi in illo anno, quare si præviderit, quod postea non possit adimplere, illud tenetur prævenire.

6. Declaravit S. Cong. an. 1584, quod si Episcopus prohiberet ne quis Confessarius in Paschate audiret confessiones sine licentia Curati, talis Decreti nullam habendam fore rationem. Quilibet sacerdos approbatus ab ordinario loci est propius sacerdos. Qui præcepto annuo non satisfacit, tenetur quantocius confiteri.

7. Præceptum communionis paschalis urget toto anno post pascha; non potest anticipari; debet fieri in Parochia; sed a Sacerdotibus (si celebrent), ubique; si non celebrent, æque ac ceteri in Parochia; a peregrinis ubique. Parvuli non videntur debere communicare statim ut usum rationis adepti sunt, possunt autem; at in periculo mortis debet eis dari communio. Obligatio communicandi incipit ab anno nono, et non potest differri ultra annum quartum decimum.

DE OFFICIIS

NONNULLORUM SECLARIIUM.

1. Iudex qui scit privata notitia aliquem esse reum qui iudice constat esse innocens, non potest eum damnare. Si probatus est iudice reus, iudex qui scit eum esse innocentem non damnet eum circa penas corporales, non item in pecuniariis et civilibus. Iudex non potest judicare juxta opinionem minus probabilem; si æqualis sit probabilitas, in causa civili, dividat favendo possessori; si causa sit criminalis, semper favendum est reo. Iudex non admittat dona, præsertim pretiosa.

2. Advocatus potest defendere in causis criminalibus reos nocentes, non autem actores in dubiis. Tenetur defendere, etiam cum suo gravi incommodo, si aliud remedium non pateat, eum qui in extrema necessitate versatur; in necessitate gravi, tenetur si habeat superfluum suo statui, sed non cum gravi incommodo. Potest defendere causas æque et etiam minus probabiles actorum, modo eos moneat pro ipsis non stare nisi probabilitatem. Peccat si taceatur causam certe injustam, et poterit teneri ad reficienda damna utriusque partis. Peccat, si pariscatur de pretio dum lis actitatur; aut de parte litis evictæ; si plures suscipit causas quam par sit expedire; si parti adversæ arcana patefaciat; si dolis aut dilationibus injustis utatur.

3. Quilibet tenetur accusare delinquentem cum agitur de damno communi, aut damno innocentis, modo non sit gravi incommodo denuntianti; qui autem est pendio ad id locatur, tenetur etiam cum gravi incom-

modo, secus compenset; non item exactores gabellarum, qui non tenentur nisi ad solvendum valorem gabellarum. Culpa religiosi potest, et sæpe debet denuntiari Prælato, religioso non admonito. In quibusdam casibus aliqui non tenentur ad denuntiandum, licet Episcopus monitorium dederit.

4. Denuntientur suspecti de hæresi, confessarii sollicitantes, sortilegia patrantes, sacramentis abutentes, duas uxores habentes, sed non cum gravi damno proprio; hæretici autem formales etiam cum damno proprio, imò ab uxoribus, filiis, parentibus debent denuntiari. Denuntientur Episcopo intra mensem illi qui propositiones hæreticales proferunt, si serio et adverte ter protulerint; secus si ex ignorantia, ira, sine pertinacia.

5. Testis non tenetur veritatem fateri, nisi cum ea opus est pro bono communi aut malo proximi reparando, aut ut parcat iudici legitime interroganti, nempe cum semi plena probatione, aut iudiciis evidentiibus. Non tenetur cum timet sibi aut suis grave malum, aut scit rem sub secreto, nisi agatur de malo communi aut privato avertendo. Si testis taceat veritatem, non videtur teneri ad restitutionem.

6. Reus non tenetur fateri, nisi iudex sit legitimus et legitime interroget, cum semi plena probatione, nec videtur etiam teneri si legitime interrogetur. Potest fugere e carcere, etiam nocens, et alii possunt eum jurare, modo iura non obsit bono communi.

DE SACRAMENTIS

IN GENERE.

1. Ad sacramenta conficienda requiritur intentio saltem virtualis *in Ministro faciendi quod facit Ecclesia.*
2. Licet conferre sacramenta sub conditione, non solum in casu necessitatis, sed quoties adest gravis utilitas, et justa causa; contra, sine causa, esset culpa gravis: neque est necessarium conditionem verbis exprimere, sed sufficit si mente concipiatur; exempli causa, absolvere cogitando, si es dispositus.
3. Nequidem ad vitandam mortem licet dare communionem peccatori publico, nisi constet de ejus penitentia, de reparato scandalo, et ablata occasione proxima: non debent Parochi assistere matrimonio talium, nec sponsa cum tali contrahere.
4. Bened. XIV. vetat ne Parochus procedat ad publicationes, quin prius interrogaverit sponso de iis quæ ad fidem pertinent.
5. Ad procurandum baptismum prolis, non licet cum probabili periculo mortis incidere matrem, etiam moribundam et consentientem, sed statim a morte incidatur.
6. Cum imminet periculum mortis, si adsit peritus, proles potest, et debet baptizari sub conditione, mediis instrumentis in utero.
7. Baptismus collatus in quacumque parte corporis præterquam in capite, debet reiterari sub conditione. Graviter peccant qui differunt baptismum ultra decem dies sine causa justa, et gravi. Fetus abortivi

sub conditione baptizentur; item infantes expositi, licet scriptum inveniatur de baptismo recepto, si de eo aliter certo non constet.

8. Possunt baptizare filii hæreticorum invitis parentibus, etiamsi apud eos remaneant, non autem infidelium, nisi filius rationis compos postulet, vel sit in periculo mortis, vel sit extra parentum curam, nec timeatur ne ad ipsos regrediatur, vel unus parentum consentiat, licet alter positive repugnet.

9. Non contrahunt impedimentum a debito parentes qui baptizant in necessitate, nec videntur etiam illud contrahere qui baptizant sine necessitate, licet graviter peccent.

10. Qui confirmationem recipere possunt, si negligent, gravis peccati rei sunt, ait Bened. XIV. in Bulla *Etsi Pastoralis*. Infantibus ante septennium non conferatur sine causa, v. g. in periculo mortis vel quia Episcopus diu abesset. Jejunium non exigitur. Debet esse patrinus, et unicus et confirmatus, et alius a baptismo, ejusdem sexus, non regularis, et contrahitur cognatio inter confirmatum et suscipientem, et inter suscipientem et parentes confirmati.

DE EUCHARISTIA.

1. Inter effectus Eucharistiæ numeratur remissio venialium, et per accidens etiam mortalium, si quis eorum inscius, aut putans se contritionem habere, accedit ad communionem cum attritione.
2. In periculo mortis potest laicus se ipsum communicare, vel alium, si desit etiam clericus qui id præstet. Videtur Sacerdotem posse se ipsum communicare ex sola devotione, deficiente alio qui ministret.

3. Videtur peccare graviter ille qui in mortali existens Eucharistiam dispensat.

4. Communio potest dari in missis pro defunctis, sed non ex præconsecratis, nisi celebretur in violaceo, quod certe licet.

5. Viatico muniri debent præter infirmos, ii qui periculosum conflictum, aut navigationem aggressuri sunt, et mulieres cum periculo pariturae.

6. Hic advertendum quod quando infirmus jugi vomito laborat, non potest communicare si saltem per sex horas ab illo liber non sit.

7. Non tenetur quis cum periculo scandali aut infamiae recedere a sacra mensa, quia tunc recordatur alicujus peccati mortalis obliti in confessione; sufficit ut illud postea confiteatur.

8. Potest celebrare Sacerdos mortalis reus cum contritione, non præmissa confessione (non ex devotione) sed ad dandum viaticum, vel si Parochus (non alius) deberet celebrare pro populo, qui missa careret; aut si secus adesset periculum infamiae gravis. Si habeat tantum peccatum reservatum, et non adsit confessarius pro reservatis approbatus, sufficit ut conteratur, aut confiteatur de alia materia, nec tenetur explicare reservatum ei qui non potest ab eo absolvere; sed si cum reservato habeat etiam non reservata, non potest celebrare quin præmittat confessionem non reservatorum. Debet confiteri quamprimum, ex præcepto Tridentini; a Doctoribus fuit determinatum, quod illud *quamprimum* importat intra tres dies, et quod imponit gravem obligationem.

9. Non frangit jejunium tabacum per nares, aut in fumo, aut masticatum, si expuatur.

10. Potest dari, vel non viaticum ei qui eodem die communicatus in morbum mortale incidit.

11. Non potest Sacerdos non jejunus celebrare ad dandum viaticum. Eucharistia potest sumi a non jejunato Sacerdote aut laico, ne profanetur; item a Sacerdote qui celebrando recordatur se non esse jejunum, etiam si de hoc recordetur ante cationem, si timeat infamiam, quæ si non timetur, ante consecrationem debet discedere ab altari; item ad perficiendum sacrificium suum, vel alterius.

12. Pollutio involuntaria non impedit communionem, si mens non perturbetur; nec debitum conjugale, præsertim redditum; nec tempus menstrui.

13. Communio denegetur mulieribus quæ nudato pectore accedunt.

14. Reductio numeri Missarum in fundatione impositarum pertinet ad solum Papam.

15. Sufficit applicatio Missæ aliquando facta et non retractata. Applicatio conditionata de præterito est valida; de futuro autem quod non est notum nisi Deo, est certe illicita ex prohibitione Clem. VIII. sed probabilius etiam invalida.

16. In die omnium Defunctorum potest accipi stipendium.

17. In alteri privilegiato non lucratur indulgentias qui non celebrat de Requiem, cum ritus id permittit; diebus autem quibus Missæ Defunctorum prohibentur, lucrator.

18. Sacerdos minori spatio quadrantis Missam etiam brevissimam celebrans, valde difficile, ne dicam impossibiliter potest excusari a peccato gravi, et duplici, id est scandali et irreverentiae, si publice celebret.

19. Eleemosynæ pro Missis non accipiantur ultra mensem, ex decreto S. C. Concilii. Nihil de iis retineatur pro expensis celebrationis, nisi ecclesia nullos haberet redditus, et tunc nihil plus quam expensæ.

20. Statuæ et reliquæ in altari non apponantur ubi exponitur SS. Sacramentum, ex Decreto Innocent. XI.

21. SS. Sacramentum nequit in aliis ecclesiis quam parochialibus asservari, sine dispensatione S. Sedis.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

1. Potest dari absolutio sub conditione, si confessarius prudenter dubitet an eam dederit, aut an pœnitens sit dispositus, et adsit necessitas eum absolvendi, quia morti proximus videtur; non autem pro recidivis qui non dant signa certa suæ dispositionis, si aliunde non adsit necessitas eos absolvendi.

2. Contritio perfecta, juxta Tridentinum, oritur ex motivo charitatis; imperfecta, ex torpitudine peccati per lumen fidei cognita, aut metu gehennæ excludenti voluntatem peccandi. Perfecta obligat in periculo mortis, et insuper ut quis non diu maneat in statu peccati, si non confiteatur, quod non videtur differendum ultra mensem, sed non obligat quolibet die festo.

3. Sufficit dolor generalis, quia singula peccata recensentur.

4. In contritione includuntur exercite Fides et Spes.

5. In confessione, sufficit attritio, ex timore inferni, aut gloriæ amissione, aut ex horrore erga peccati turpitudinem lumen fidei cognitam, quæ includit semper ex se amorem, non prædominantem, quia tunc esset contritio perfecta, sed inchoatum, nam *timor Dei, initium dilectionis erit*, Eccli. 25. 16. et ait S. Thomas, 2. 2. q. 40: *Ex hoc quod per aliquem speramus bona, incipimus ipsum diligere*. Ille enim dolor qui provenit ex motivo quod Deus amatior super omnia, quan-

tuncumque sit remissus, semper est contritio perfecta, et talis dolor certe non requiritur necessario ad confessionem.

6. Propositum debet esse firmum cum Dei gratia non relabendi, universale de omnibus peccatis mortalibus vitandis, efficax media adhibendo, et occasiones saltem proximas removendo.

7. Relabentes, juxta Rituale romanum, sæpe confiteantur, et si expediat communicent.

8. Non obligentur ad repetendas confessiones nisi illi qui post bidduum aut triduum relapsi sunt, sine ulla resistentia, quin aliquod medium adhibuerint, et occasionem removerint; non adest enim obligatio repetendi confessionem, nisi habeatur moralis certitudo de invaliditate præteritæ; relapsus autem non est signum moraliter certum propositi infirmi, sed sæpe est signum mutatæ voluntatis.

9. Potest tradi, si necesse sit, confessio legenda, subjungendo: *De his me accuso*.

10. Non tenetur pœnitens confiteri circumstantias mere aggravantes, nisi quoad quantitatem furti, quam per se non deberet aperire, sed plerumque tenetur confessarius ad eam investigandam ut se dirigat circa modum restitutionis.

11. Suspendendum pœnitentibus ut confiteantur peccata dubia, modo non sint scrupulosi; non est tamen obligatio positiva illa confitendi, sive sint negative, sive positive dubia. Advertendum tamen quod in articulo mortis quilibet debet aut contritionem de his elicere, aut confiteri aliam materiam certam circa quam absolutionem recipiat. Præsumptio orta ex vita ordinarie bona vel mala fundat iudicium circa dissensum vel assensum peccato præsitum.

20. Statuæ et reliquæ in altari non apponantur ubi exponitur SS. Sacramentum, ex Decreto Innocent. XI.

21. SS. Sacramentum nequit in aliis ecclesiis quam parochialibus asservari, sine dispensatione S. Sedis.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

1. Potest dari absolutio sub conditione, si confessarius prudenter dubitet an eam dederit, aut an pœnitens sit dispositus, et adsit necessitas eum absolvendi, quia morti proximus videtur; non autem pro recidivis qui non dant signa certa suæ dispositionis, si aliunde non adsit necessitas eos absolvendi.

2. Contritio perfecta, juxta Tridentinum, oritur ex motivo charitatis; imperfecta, ex torpitudine peccati per lumen fidei cognita, aut metu gehennæ excludenti voluntatem peccandi. Perfecta obligat in periculo mortis, et insuper ut quis non diu maneat in statu peccati, si non confiteatur, quod non videtur differendum ultra mensem, sed non obligat quolibet die festo.

3. Sufficit dolor generalis, quia singula peccata recensentur.

4. In contritione includuntur exercite Fides et Spes.

5. In confessione, sufficit attritio, ex timore inferni, aut gloriæ amissione, aut ex horrore erga peccati turpitudinem lumen fidei cognitam, quæ includit semper ex se amorem, non prædominantem, quia tunc esset contritio perfecta, sed inchoatum, nam *timor Dei, initium dilectionis erit*, Eccli. 25. 16. et ait S. Thomas, 2. 2. q. 40: *Ex hoc quod per aliquem speramus bona, incipimus ipsum diligere*. Ille enim dolor qui provenit ex motivo quod Deus amatur super omnia, quan-

tuncumque sit remissus, semper est contritio perfecta, et talis dolor certe non requiritur necessario ad confessionem.

6. Propositum debet esse firmum cum Dei gratia non relabendi, universale de omnibus peccatis mortalibus vitandis, efficax media adhibendo, et occasiones saltem proximas removendo.

7. Relabentes, juxta Rituale romanum, sæpe confiteantur, et si expediat communicent.

8. Non obligentur ad repetendas confessiones nisi illi qui post bidduum aut triduum relapsi sunt, sine ulla resistentia, quin aliquod medium adhibuerint, et occasionem removerint; non adest enim obligatio repetendi confessionem, nisi habeatur moralis certitudo de invaliditate præteritæ; relapsus autem non est signum moraliter certum propositi infirmi, sed sæpe est signum mutatæ voluntatis.

9. Potest tradi, si necesse sit, confessio legenda, subjungendo: *De his me accuso*.

10. Non tenetur pœnitens confiteri circumstantias mere aggravantes, nisi quoad quantitatem furti, quam per se non deberet aperire, sed plerumque tenetur confessarius ad eam investigandam ut se dirigat circa modum restitutionis.

11. Sædendum pœnitentibus ut confiteantur peccata dubia, modo non sint scrupulosi; non est tamen obligatio positiva illa confitendi, sive sint negative, sive positive dubia. Advertendum tamen quod in articulo mortis quilibet debet aut contritionem de his elicere, aut confiteri aliam materiam certam circa quam absolutionem recipiat. Præsumptio orta ex vita ordinarie bona vel mala fundat judicium circa dissensum vel assensum peccato præsitum.

12. Eximuntur ab integritate materiali muti; sufficit si in morte, aut in Paschate unum peccatum signis explicent; scribant, si possunt, et ad hoc tenentur, modo non sit periculum manifestationis peccatorum. Surdi, et ii qui linguam patriam ignorant iisdem temporibus nec tenentur per interpretem confiteri, nisi aliquod veniale.

13. Moribundus sui compos, sed loquela orbatus, potest absolvi quoties signis ostendit se id optare; sed sine signo speciali, sensibus destitutus non absolvatur plus quam ter aut quater in die, et absolutio deat sub conditione.

14. Potest et debet absolvi sub conditione moribundus catholicus sensibus destitutus, etiam in actu peccati, qui nulla dedit poenitentiae signa; haereticus autem non, nisi expresse absolutionem peteret; non enim praesumitur haereticus per signa communia et aequivoca confessionem petere, a qua haeretici vehementer abhorrent.

15. Potest deesse integritas si afferatur viaticum, et periculum mortis aut infamiae impediatur longam confessionem; admoneatur tamen egrotus de obligatione quam habet postea integre confitendi. Tempore pestis aut infectionis, sufficit accusatio unius peccati. Non requiritur integritas materialis si urgeat necessitas communicandi aut celebrandi, et tempus desit, aut si sint peccata reservata, et nullus qui possit ab iis absolvere; item si poenitens non posset integre confiteri quin sigillum sacramentale revelet. Si imminet naufragium, aut praelium, sufficit cuique veniale confiteri, aut peccatorem se dicere in generali, et tunc dicat sacerdos: *Ego vos absolvo.*

16. Debet poenitens peccati sui speciem confiteri,

etiamsi ex manifestatione speciei complex notus confessario detegatur: debet tamen poenitens conari ut adeat alium confessarium qui complicem non noscat, sed ad id non tenetur si inde oriatur ipsi aliquod incommodum. Confessarius autem non potest exquirere nomen complicitis, licet hoc bono fine efficeret, ut eum corrigeret, aut damnum impediret; Bened. XIV. in Bulla *ubi primum*, hoc appellat detestabile, et imponit huiusmodi confessariis suspensionem, sed ferendae sententiae. Hoc tamen non impedit quominus possint peti circumstantiae ad integritatem confessionis necessariae, ut sunt in peccato turpi conjunctionis gradus, ligamen voti, an in eadem domo complex commoretur, etc.

17. In casibus ubi poenitens ob bonum publicum debet manifestare complicem, jubeat confessarius ut alteri revelet qui possit impedire malum, talis enim revelatio vix a confessario fieri potest sine periculo scandalis, aut sacri ministerii dedecore.

18. Si confessio sit invalida ob aliquod peccatum culpabiliter omissum, aut defectum doloris, et postea idem poenitens confiteatur apud eundem confessarium, non debet repetere confessionem, sufficit ut confessarius in confuso recordetur status poenitentis; similiter agat quando distulit absolutionem. Qui defecit in integritate materiali, licet suae confessiones fuerint caeteroquin validae, obligator ad eas integrandas; nemo tamen in dubio an suae confessiones fuerint validae nec ne, tenetur ad eas iterandas, quia praesumptio stat pro valore earum. In praxi, si poenitens occasiones post confessionem vitavit et per aliquod tempus tentationibus restitit, judicatur valida confessio antea facta, secus si paulo post, prima data occasione, facile, ut prius, lapsus est sine resistentia.

19. Pœnitentia conveniens ea est quam putat confessarius pœnitentem impleturum, a quo recte postulabit an eam libenter acceptet, et secus minuet, aut mutabit. Potest facilis injungi, acrior consuli, moneatur tamen pœnitens de ea quæ sibi deberetur. Sit pœnalis et medicinalis. Sciendum est an ii qui pœnitentiam non impleverunt, tempore quo fuerunt absoluti voluerint eam adimplere. Nemo tenetur eam peragere ante communionem. Si differatur, non ideo omitatur. Non requiritur intentio actualis, modo opus ponatur. Si oblivioni detur pœnitentia, confessio non ideo debet repeti. Satisfacit pœnitentiæ etiam ille qui eam adimplet in peccato mortali. Potest mutari ab alio confessario, cui datur notitia confusa confessionis tunc factæ, excipe si actum sit de reservatis, nisi tamen esset difficile adire superiorem. Non mutetur pœnitentia extra confessionem, et nemo sibi metipsi eam mutet, etiam in aliud opus melius.

20. Peregrini possunt confiteri cuilibet confessario approbato pro loco ubi reperiuntur, etiam si proficiantur a patria eo fine ut alibi confiteantur, modo non fiat in fraudem reservationis.

21. Religiosi itinerantes sine socio Sacerdote possunt cuilibet confiteri, etiam non approbato.

22. Pro confessionibus monialium excipiendis requiritur electio specialis, aut saltem approbatio ab ordinario loci, si moniales sint exemptæ; hæc approbatio non potest ultra triennium prorogari sine licentia S. Congregationis, nisi deesset alter idoneus; idem est pro conservatoriis. Bis aut ter in anno habeant moniales confesarium extraordinarium, de quo tenetur Episcopus eas providere, cui omnes se sistant, et eo tempore ordinarius nullas audiat, neque novitias; de-

bet etiam dari in articulo mortis, si postuletur, et in vita facile concedi.

23. Ecclesia supplet jurisdictionem cum adest in confessario titulus coloratus et error communis, et ita videtur esse quando adest tantum error communis. Licet confessario absolvere cum jurisdictione probabilis, modo concurrat aliqua causa graviter rationabilis; tales causæ explicantur in libro.

24. In articulo et in periculo mortis, defectu alterius, valide et licite absolvit excommunicatus vitandus, degradatus et hæreticus.

25. Non approbatus non potest absolvere in articulo mortis coram approbato, nisi approbatus non posset, aut nollet absolvere, aut esset nominatim excommunicatus, suspensus, aut moribundus ab eo abhorreret, aut non approbatus incœpisset jam audire, aut si approbatus complex fuisset moribundi in peccato turpi.

26. Confessarius erga complicem in peccato turpi privatur omni jurisdictione; si eum absolvat, incurrit excommunicationem papalem, excepto articulo mortis, si desit alius etiam simplex Sacerdos, aut modo alius non possit excipere confessionem sine gravi scandalo aut infamia approbati. Sufficit tactus, aut colloquium obscœnum, modo mortale et externum pro confessario et pro pœnitente, æque certum, et grave, et externum, quia Balla Bened. XIV. loquitur de complice formali in peccato mortali turpi. Quær. an Episcopus possit absolvere confessarium qui absolvit complicem suum in peccato turpi? Resp. Rationes militent pro et contra, sed certo non possunt Episcopi in locis ubi Tridentinum non est receptum, cum non gaudeant privilegio Episcopis assignato sess. 24 cap. *Liceat*.

27. Cupienti hoc Sacramentum Pœnitentiæ administrare, primum omnium acquirenda est necessaria scientia, qua hujus magni ministerii officio recte fungi possit. Sed hic advertendum est quod scripsit *S. Gregor.* quod sit *Arx artium, regimen animarum.* Et *S. Francisca Salesius* dicebat, Confessarii officium esse maximi momenti et omnium difficillimum. Et ita est: Maximi utique momenti est, quia est finis omnium scientiarum, qui salus æterna est: Difficillimum, quia 1.º requirit notitiam quasi omnium artium scientiarum, et omnium officiorum, et artium. 2.º Scientia moralis tot materias disparatas complectitur. 3.º Illa magna ex parte legibus positivis constat, quarum quælibet juxta proprium sensum et intelligentiam accipienda est. Præterea ob circumstantias, quæ casus dissimiles efficiunt, resolutiones variandæ sunt. Quidam qui eruditos, et Theologos magnæ notæ se jactant, Moralistas, quos Casuistas (nomen ignominie apud ipsos) appellant, dedignantur ne cursim quidem legere. Dicunt sufficere, ut confessiones ritè excipi possint, principia generalia Moralis callere, illis enim posse resolveri, aiunt, omnes casus particulares. Quis negare potest, omnes casus particulares esse his principia resolvendo? Sed totum opus, et totus labor est in aptando casibus particularibus tantis diversis circumstantiis irretitis, principia hujusmodi, utque discernatur quodnam principiorum occurrentibus circumstantiis congruat. Nequit id fieri sine magna discussione rationum, quæ pro utraque parte adsunt. Et hoc est illud, quod Moralistæ effecerunt, cum elaborarunt in explicando a quibus principiis multi casus particulares resolveri debeant. Præterea, hac nostra tempestate, ut dictum est, adsunt tot leges positivæ,

tot Bullæ, tot Decreta, quæ nequeunt sciri, nisi Casuistæ legantur, qui ea collegerunt, et prout materiarum varietas postulat, ibi opportune illa inveniuntur; ideoque, quo recentiores ii Moralistæ sunt, eo antiquis utiliores. Juxta ratione motus *Autor Instructionum pro Novis Confessariis* affirmat multos Theologos quanto profundiores sunt in scientiis speculativis, tanto rudiores in scientiis moralibus, quæ, ut scribit *Gerson*, omnium difficillimæ sunt, et nemo doctus, quantumvis sit in his versatissimus, est, cui in dies nova non accidunt. Ex quo infert, numquam confessario deserendum esse Theologiæ Moralis studium. Doctissimus *Sperelli* pariter dicit longe errare eos Confessarios, qui totos in Scholasticis studio se applicant, utimantes tempus in Morali frustra expendi; *Et postea nesciunt distinguere lepram a lepra: qui error* (subjungit) *confessarios simul et pœnitentes in æternam perturbationem trahet.* Peccat igitur absque dubio graviter qui non sufficienter instructus audet confessiones audire: Episcopus qui illum approbat: Pœnitens quoque qui noscens ignorantiam ejus, apud ipsum confitetur.

28. Oportet saltem, ut confessarius sciat excommunicationes papales quæ sunt in Bulla *Cane* pro hæresi externata, lectione, retentione, venditione librorum hæreticorum; item quinque casus papales *Clementis VIII*; percussio clericum, simonia, violatio clausuræ, immunitatis ecclesiasticæ, duellum.

29. Juvetur pœnitens in examinanda sua conscientia, nec ad id faciendum dimittatur. Non sit anxius confessarius de gravitate et numero peccatorum nimio plus exquirendis. Instruatur pœnitens, si opus sit, de necessariis fidei, de fama, aut fortuna resarcien-

da, de scandalo reparando, de occasionibus vitandis. Si pœnitens laboret ignorantia culpabili circa scitu necessaria ad salutem, aut circa ea quæ bono communi officerent, debet confessarius eum docere, licet nullus speretur fructus. Si pœnitens accedat indispositus, tenetur confessarius pro viribus efficere ut eum disponat ad absolutionem, et ad hoc tenetur sub rigurosa charitatis obligatione. Si autem ignorantia versaretur circa alia, et esset invincibilis, ita ut pœnitens esset in perfecta bona fide, non debet confessarius eum monere, si nullus inde speretur fructus, et imo timeatur peccatum formale; nec potest dici: Si pœnitens admonitus esset, jam peccaret, ergo est indispositus, nam si confessarii præsumere vellent interpretativas penitentium dispositiones, valde paucos absolverent, dum possent judicare quod multi, v. g. si tormentis tentarentur a fide deficerent: sufficit ergo in penitente ea dispositio actualis generalis, id est ut hic et nunc statuatur non amplius peccare in quocumque casu in communi. Hinc si pœnitens qui contraxit matrimonium invalidum ob impedimentum occultum, in bona fide versetur, et sit periculum infamiae, scandali, incontinentiae si declaretur nullitas, relinquatur in bona fide, donec ei dispensatio obtineatur, quæ post matrimonium potest dari ab Episcopo, etiam in dirimentibus, si difficilis sit recursus ad Papam. Si sponsis in ecclesia paratis pro nuptiis, alter eorum aperiret impedimentum occultum, et non possit matrimonium sine infamia differri, conjungantur, et postea recuratur ad S. Penitentiariam. Similiter quandoque omitenda est admonitio pro restitutione, dum nempe nulla spes fructus affulget, quia evitari prius debet damnum spirituale proximi quam temporale. Animad-

vertendum tamen non debere confessarium esse tam facilem ad judicandum quod pœnitens cognita veritate nollet parere; semper autem potest differre admonitionem ad illud tempus in quo sperat eam profuturam. Excipe tamen si pœnitens interrogaret; vel si ignorantia noceret communitati; hinc movendi sunt Principes, Prælati, Parochi, Confessarii qui male suis officiis funguntur; aliunde difficulter istorum ignorantia erit invincibilis, et licet talis esset, semper damnum spirituale asferret communitati. Eodem modo moneantur illi qui Sacramenta frequentant, ne ab aliis alii prævum exemplum sumant. Si dubitetur an admonitio non indispensabilis sit profutura aut obfutura, omitatur, nam potius vitanda sunt mala formalia quam materialia. Idem dicendum de correctione fraterna.

30. Confessarius tenetur sub gravi absolvere penitentem dispositum, quamvis haberet opinionem aliquam ab ipso judicatam probabilem, et a confessario diversimode, in qua tamen non constaret aperte esse peccatum mortale, quod cæteroquin non est facilliter judicandum. Ratio hujus sententiæ est quia pœnitens facta recte confessione habet jus certum et strictum ad absolutionem, unde confessarius gravem ei irrogat injuriam si neget absolutionem, quoties penitentis opinio ei non videtur omnino falsa.

31. Confessarius qui novit ex confessione complices peccatum ab alio penitente negatum, non potest hac cognitione uti ut negantem plus interroget in particulari quam alium, nisi ab altero complice de hoc specialiter obtinuisset licentiam. Videtur tamen quod neganti absolutio possit dari conditionate. Si autem confessarius extra confessionem novit certo peccatum in confessione negatum, non potest absolvere, modo

non adsit prudens dubium quod de hoc jam apud alium sit confessus; si autem dubitat, cum in dubio standum sit penitentis depositioni, et potest et debet eum absolvere.

32. Confessarius tenetur reparare quantum potest defectus quos admisit in confessione; hinc si sine gravi culpa absolutionem non protulit, aut sine jurisdictione absolvit, non tenetur cum suo dedecore aut gravi incommodo penitentem admonere; excipe si talis confessarius esset Parochus, aut penitens esset in mortis periculo. Si autem cum gravi culpa erravit in administratione hujus sacramenti, Sacerdos quicumque sit tenetur cum gravi incommodo ad errores reparandos, et ex justitia, quamvis non sit Parochus, quia intercedit quasi contractus inter penitentem et confessarium. Si confessarius cum sua gravi culpa penitentem a restitutione deobligavit, tenetur cum suo gravi incommodo, licentia ab eo petita, eum monere, secus teneretur ad restitutionem, quoties si debito tempore penitentem admonuisset, jam ille restituisset. Si autem cum levi culpa penitentem a restitutione deobligavit, tenetur cum levi incommodo eum de obligatione admonere, quam admonitionem si omittat, tenebitur ad restitutionem, quia suum consilium pergit influere in damnum proximi. Si in confessione monitionem tantum omisisset, licet etiam ex malitia, peccasset graviter, sed ex justitia ad nihil teneretur, quia tunc deesset positivus influxus in alterius damnum, qui semper requiritur pro restitutionis obligatione.

33. Non loquatur cum penitente sine ejus licentia de confessione peracta, etiam ad errores reparandos.

34. Non excusatur a gravi culpa simplex sacerdos

qui sua socordia negligit audire confessiones, aut ad id se habilem reddere, cum videt gravem necessitatem qua premitur locus in quo moratur.

35. A reservatione non excusantur ignorantes, sed tantum a censura, si adsit. Casus papales, exceptis duobus, nempe accusatio sollicitationis contra sacerdotem innocentem, et receptio donorum a regularibus qui reservantur sine censura, principaliter sunt reservati propter censuram, et ideo ignorantes illam excusantur a reservatione; econtra per casus episcopales principaliter reservantur peccata, licet sit eis adnexa censura, unde etiam ignorantes non excusantur a reservatione.

36. Ordinarie non reservantur nisi peccata externa gravia, consummata et perfecta in sua specie.

37. Cum non potest adiri superior quia longe abest, potest inferior indirecte absolvere a reservatis urgente aliqua causa, v. g. ut vitetur scandalum aut infamia, ut satisfiat precepto paschali, aut quia penitens deberet diutius manere in mortali; sed cessante impedimento, tenetur postea penitens superiori se presentare ut absolvatur directe.

38. Reservatio injusta nihilominus est valida.

39. Peregrini, quantum ad reservationem, judicandi sunt juxta leges Diocesis in qua reperiuntur, nisi forte a patria migrassent in fraudem reservationis, nempe eo fine unico et principali proficiscerentur ut alibi facilius absolverentur, non autem si discedant pro aliis negotiis, vel ut reperiant confessarium incognitum, prudentiorem, etc.

40. Penitens qui bona fide reservatum constitetur confessario simplici, aut obliviscitur illius valide absolvitur, quia directe a non reservatis, et indirecte a re-

servato; hæc est sententia communis, quæ si esset falsa, supleret Ecclesiæ jurisdictionem.

41. Qui confitetur superiori reservatum, etiam per confessionem sacrilegam, eximitur a reservatione, quia jam obtentus est finis reservationis qui est ut subiciatur peccatum iudicio superioris.

42. In dubio an penitens incurrerit nec ne aliquam reservationem, potest a simplici confessario absolvi, sive dubium sit facti, sive sit juris, aut negativum, aut positivum.

43. In sigillo sacramentali non datur parvitas materie.

44. Potest confessarius uti notitia habita extra confessionem, modo non manifestet aliquam circumstantiam ex sola confessione cognitam, sed valde cavendum ne fiat pro circumstantibus periculum scandali, et potent sic confessiones revelari.

45. Confessarius non potest uti licentia accepta a penitente loquendi de confessione, si eam obtinuerit repetitis petitionibus et importunis, aut si eam penitens revocaverit.

46. Frangit sigillum qui utitur notitia confessionis ad externam gubernationem in gravamen penitentis, v. g. ad negandum officium, si non aliunde eum noscat indignum, item qui a servo claves auferit, qui aliquem torvo oculo aspicit. Sed potest confessarius uti notitia confessionis quoties non subest gravamen nec revelatio, v. g. penitentem humanius tractare, casus studere, alios monere in generali, ab aliquo damno majori diligentia cavere, modo nemo possit suspicari quod ea oriantur e confessione, secus hæc major diligentia foret semper graviter illicita. Confessarius nemini potest negare schedulam de sola confessione peracta, tacendo de absolutione.

47. Non licet uti scientia acquisita in confessione nisi quando moraliter certum est non adesse aliquam fractionem sigilli, aut aliquod gravamen penitentis; in hac materia numquam licet ea uti opinione probabili quæ secum fert periculum gravaminis penitentis, numquam enim licet opinione uti quæ potest vergere in damnum juris certi quod proximus possidet; certum est autem quod proximus possidet jus certum ne gravetur ex sua confessione.

48. Bulla Gregorii XV. circa omnes Sacerdotes qui personas quæcumque ille sint ad inhonesta inter se, sive cum aliis quomodolibet in actu confessionis sacramentalis, sive ante, sive post immediate, seu occasione, seu pretextu confessionis, etiam confessione non secuta, sive extra confessionis occasionem in confessario, aut in loco quocumque ubi confessiones audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes confessiones audire, sollicitare pro se, vel aliis tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones, sive tractatus habuerint, mandat omnibus confessariis, ut suos penitentes quos noverint fuisse ab aliis sollicitatos moneant de obligatione denunciandi sollicitantes, seu tractantes, Episcopis. Sunt denunciandi, licet jam jurisdictione privati sint, licet sollicitatio fuerit mutua, licet penitens consenserit (quod non tenetur dicere, et ne quidem de hoc potest interrogari), licet dudum evenefit, licet confessarius ab aliis jam fuerit accusatus, licet pro alio aut alia sollicitaverit, licet sit jam emendatus, et quidem a longo tempore, quia finis Ecclesiæ in imponenda tali obligatione non est solum ut reus emendetur, sed etiam animadversio in hujusmodi delicta ad aliorum exemplum. Non tenetur autem ad denunciandum penitens quæ sola solli-

citavit, licet confessarius consenserit. Non potest absolvi pœnitens nisi prius denunciaverit, aut promiserit se quamprimum poterit denunciaturum. Si non possit per se, tenetur per alium id præstare, aut per litteras, aut mediante ipso confessario ab Episcopo ad hanc denuntiationem excipiendam delegato, quod raram esse debet. Si absolute pœnitens nolit denunciare, scribat confessarius Romæ pro dispensatione ab hac obligatione, et interim non absolvat. Qui non denuntiat intra mensem a die quo novit obligationem, incurrit excommunicationem ipso facto, donec denunciaverit: cum autem executâ est denuntiatio, quivis Sacerdos potest absolvere a censura contracta propter dilationem.

49. Qui injuste accusat, aut procurat accusationem Sacerdotis innocentis de sollicitatione, incurrit reservationem papalem sine censura.

50. Confessarius debet admonere pœnitentem de obligatione denunciandi, licet hæc admonitio non sit profutura. Denuntiatio exigitur non tantum a pœnitentibus, sed ab unoquoque qui id sciat, modo sciat a personis fide dignis, licet promiserit secretum cum juramento, excipe si secretum sit manifestatum ad consilium capiendum.

51. Quando verba aut facta sunt veræ sollicitationes, et dubitatur quis sit Sacerdos sollicitans, denuntiatio est faciendâ, ut superior possit inquirere de persona; non autem quando est certus Sacerdos, sed dubitatur an verba aut facta ejus sint veræ sollicitationes, quia in dubio nemo debet fama sua privari.

52. Sacerdos sollicitans incurrit perpetuam inhabilitatem ad celebrationem Missæ, et, ut videtur, etiam ante sententiam. Multa sunt verba quæ indirecte

continent sollicitationem et denuntiationem exigunt. Judicetur nomen sollicitantis, tempus, locus, ætas, statura, capilli. Juret pœnitens se præfatam denuntiationem nemini communicaturum.

DE EXTREMA UNCTIONE.

1. Extrema Unctio debet dari infirmis qui tam graviter laborant ut mortis periculum imminere videatur (*Rit. Rom.*); quando potest infirmo non jejuno præberi viaticum, potest etiam dari Extrema Unctio. Gravissime peccant qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni spe salutis amissa, vita et sensibus carere incipiat. (*Cat. Rom.*) In eadem infirmitate iterari non debet nisi diuturna sit, aut, cum infirmus convalescit, iterum in periculum mortis incidat. (*Rit. Rom.*) Non debet dari perpetuo amentibus, nec pueris ratione carentibus, sed detur ea pollentibus, licet non sint apti ad communionem; in dubio detur sub conditione, idem dicatur de amentibus. Impœnitentibus et iis qui in manifesto peccato mortali perseverant, et excommunicatis penitus denegetur. (*Rit. Rom.*) Quisquis tenetur curare ut hoc sacramento muniat.

DE MATRIMONIO.

1. Non obligant sponsalia vi, dolo, errore substantiali, aut metu gravi ab extrinseco inita. Tactus etiam pudici vetantur sponsis, quoties ad id fiunt ut delectatio sensibilis habeatur, quia secum ferunt periculum delectationis venereæ quæ est sensibili proxima.

2. Sponsalia obligant sub gravi ad contrahendum

matrimonium quantocius. Si quis sponsalia cum duabus contraxerit, valent prima, licet etiam secunda sponsa ea ignoraverit, et cum ea copula habita sit.

3. Filius potest, quin peccet, insciis aut invitis parentibus contrahere in sequentibus casibus: 1. ° si parentes velint impedire ne nubat honeste, et ipse sit in periculo incontinentiæ; 2. ° si velint ut nubat invite, id est, ducat indignam, infirmam, prave conditionis; 3. ° si filius injuste a parentibus vexaretur; 4. ° si parentes essent absentes, et præsumeretur eorum consensus.

4. Dissolvuntur sponsalia ex parte innocentis ob matrimonium validum contractum; quoad nocentem vero, obligatio suspenditur, non aufertur. Insuper dissolvuntur ob mutuum consensum sponsorum; si sint puberes, statim; si impuberes, statim ac ad pubertatem perventi sunt; dissolvuntur ob impedimentum dirimens superveniens, saltem pro innocente, nocens autem tenetur dispensationem procurare, sed non cum magno labore, nisi reparandum esset damnum deflorationis, aut infamie sponse; dissolvuntur ob antea ignotam disparitatem conditionis, ob defectum justum, non autem injustum consensus parentum, ob grave delictum alterius, ob cognitam alterius asperitatem, aut morbum gravem, aut æs alienum quo gravetur sponsus, aut defectum dotis in sponsa. Generaliter, prima regula sit: ad dissolvendum ob causas supervenientes, sufficit ea causa quæ si prævisa fuisset, contractus non exstisset. Secunda regula: ob causas præcedentes, sufficit ut adsit illa quæ si suboriretur valeret ea impedire. Hinc si ignorantia illius causæ non dedisset causam contractui, sed fuisset concomitans, id est quod etiam cognita non impedivisset spon-

salia, tunc non possunt dissolvi. Dissolvuntur ob absentiam in regionem longinquam, ob terminum sine culpa elapsam et prefixum ad finiendam obligationem, ob ingressum in religionem, non autem pro eo qui ingreditur, sed pro eo qui in seculo manet; ob susceptionem Ordinis sacri, aut votum recipiendi, aut votum simplex castitatis, quia in sponsalibus semper subauditur conditio: nisi status melior eligatur.

5. Communis est inter Doctores sententia ministros Matrimonii esse ipsos contrahentes. Materia est mutua traditio juris quod alter in alterius corpus acquirit per verba aut signa consensum exprimentia; forma est mutua acceptatio.

6. Ad valorem Matrimonii sufficit præsentia Parochi audientis, licet nihil dicentis, imo repugnantis; si tamen juste repugnet, adest validum Matrimonium, sed graviter illicitum: tunc solum esset invalidum Matrimonium, ut pluries declaravit S. C., quando Parochus nihil intellexisset, modo non affectasset nihil intelligere. Matrimonia celebrata coram Parocho et duobus testibus cum occulto impedimento, obtenta dispensatione, convalidantur et vera sacramenta fiunt solo consensu de novo a sponsis præstito, a quo tamen consensu potest Papa dispensare, nec requiritur de novo præsentia Parochi. Declaravit tamen S. C. quod si Matrimonium esset nullum ex causa publica, id est ob defectum ætatis, tunc reconvalidandum esset coram Parocho et testibus.

7. Non peccat qui contrahit in concupiscentiæ remedium.

8. Si apponatur conditio contraria substantiæ Matrimonii, v. g. Te duco ea conditione ut prolis generationem vites, ut adulterium committas, Matrimo-

nium est nullum; si autem conditio est turpis alio modo, aut si est impossibilis, tunc habetur pro non adjecta, et Matrimonium est validum, quia præsomitur datus consensus non obstante conditione apposita; sed si unquam sponsi vere non intenderent consentire sine tali conditione, Matrimonium esset invalidum; cæterum in dubio debet judicari in favorem illius.

9. Usus Matrimonii est illicitus, si illud est certe nullum; tunc sciens nec petere nec reddere unquam potest ignorant. Si nullitas est dubia, dubitans non potest petere, sed tenetur reddere bona fide petenti; si autem adhibita diligentia dubium vincere non possit, non obstante quacumque probabilitate in contrarium, potest petere, quia contrahendo in bona fide, jam acquisivit jus certum ad petendum, de quo non potest privari nisi per impedimentum certum. Quando debet aliquis dubitare de valore Matrimonii? Regula 1.ª Coniux ordinarie non tenetur credere alteri etiam juranti se fecte consensisse; 2.ª nec tenetur credere impedimento, si illud audiat a personis parum fide dignis, vel ex fama sine fundamento; 3.ª si audiat ab aliquo fide digno, tenetur inquirere, et interim non petere, sed reddere, si unus tantum sit testis. In dubio semper judicandum est pro Matrimonii valore, tam in foro interno quam externo, unde si quis Matrimonium contrahit cum dubia fide, post diligentiam adhibitam ad dignoscendam veritatem, adhuc dubio perseverante, potest reddere et petere.

10. Usus Matrimonii non est licitus si adsit grave periculum sanitatis, nec obsit periculum incontinentiæ. Licitus est, si morbus sit diuturnus, et adsit justa causa, modo alter moneatur de morbo, sed alter non tenetur consentire. Morbum patiens potest licite nega-

re debitum, quin debeat patefacere causam, nemo enim tenetur creare sibi infamiam. Non licet petere statim a balneo, a sectione venæ, cum febris. Licet petere ab uxore quæ versatur in perpetua gonorrhæa, et tempore menstrui diuturni; quæ si non durent, petitio non excedit veniale. Licet post prandium, et tempore lactationis, si non noceat proli; item in purgatione puerperæ, modo non eadem die, vel sequenti partus.

11. Graviter illicitus est usus si fiat mente adultera, si extra vas naturale, etiamsi ibi copula sit tantum inchoata; si autem stando, vel sedendo, vel more peccudum, vel viro succumbente, sine justa causa, erit veniale. Non esset peccatum retrahendi se ante seminationem, si non esset periculum effundendi seminis, sed ordinarie adest, præcipue in viro; vir autem graviter peccat, si se retrahat postquam mulier jam seminavit aut est proxima ad seminationem, et probabiliter etiam mulier si se retrahat post viri seminationem et ante propriam, quia probabiliter etiam semen mulieris est necessarium ad generationem, unde retrahente se viro post seminationem, potest mulier tactibus se excitare ut seminet ad complementum copule.

12. Petere ante communionem, est veniale, nisi fiat ad evitandam incontinentiam, nullum vero peccatum reddere. Potest autem post communionem et diebus festis; item tempore prægnationis, nam ordinarie abest periculum abortus.

13. Coniux prohibitus a petendo ob votum aut impedimentum affinitatis post Matrimonium ab eo contractum, tenetur reddere alteri, etiam interpretative petenti; et quoad affinitatem, licet etiam petere in pe-

riculo incontinentiæ propriæ, in quo licet etiam conjugi petere ab altero excommunicato, et excommunicato ab altero non excommunicato.

14. Tactus sine copula non excedunt veniale, modo non prævideatur pollutio in se vel in altero, etiam involuntaria. Non potest conjux seipsum tangere cum delectatione sine copula. Hortandi sunt conjuges ne delectentur de copula habita vel habenda, si alter absit, sed non sunt damnandi de mortali, nisi delectatio fieret venerea.

15. Nenter conjux tenetur petere, nisi prævideat in se vel in alio periculum incontinentiæ. Tenetur vir accedere si mulier tacite petat. Conjux negans ordinarie graviter peccat, nisi alter remisse peteret et facile precibus negans cederet, aut sæpius, puta quater in eadem nocte, alter peteret, aut dilatio esset tantum aliquot horarum.

16. Metus ne nascantur filii non sufficit ad negandum, si adsit periculum incontinentiæ. Si alter petat cum peccato gravi, et culpa se tenet ex parte actus, puta cum periculo abortus, scandali, aut sanitatis alterutrius, postulatus tenetur sub gravi negare; si autem culpa se tenet ex parte petentis, puta si habeat votum, aut petat ob pravum finem, alter tenetur reddere, hortando tamen petentem ut desistat, aut potius cum petitione præveniando. Si petat incestuosus qui jam privatus est jure petendi, alter non tenetur, sed potest reddere.

17. Volenti seminare extra vas, mulier videtur posse negare, imo ad id teneri, si possit sine suo gravi incommodo, sed probabilius post monitionem tenetur reddere, quia culpa se tenet, non ex parte actus, sed personæ. At non potest petere, nisi adsit pro se pe-

riculum incontinentiæ, aut nisi deberet perpetuo abstinere; valde autem cavendum est ne ipsa mulier ita fieri velit aut optet.

18. Ut vir incestuosus privetur jure petendi, debet noscere legem ecclesiasticam et poenam appositam, et copula debet esse cum seminatione. Possunt super hoc dispensare Episcopi et Mendicantes.

19. Si conjux timet damnum leve sanitatis ex reditione, tenetur reddere; si grave, nec tenetur, nec potest, nisi adsit proximum periculum incontinentiæ vel in se vel in petente, aut timeantur magna dissidia; in his casibus potest et tenetur reddere ex charitate; excipe nisi morbus quo inficiari veretur sit proxime tendens ad mortem, in hoc enim casu potest, sed non tenetur, quia charitas eum excusat si reddat, sed non obligat.

20. Solum periculum ne proles defectuosa nascatur non excusat a reddendo. Non tenetur reddere uxor quæ scit se non posse sine mortis periculo parere; potest autem et reddere et petere ob periculum incontinentiæ, licet ordinarie pariat mortuos.

21. Peccat mortaliter qui cohibet seminationem, altero seminante, vel qui se retrahit antequam alter seminaverit; item uxor quæ statim surgit aut mingit ad impediendam generationem.

22. Licet viro copulari, quamvis ob senectutem aut infirmitatem sæpe extra vas semen effundat, semper ac adest spes effundendi intra.

23. Tenentur conjuges cohabitare, etiam quoad torum; nisi separentur mutuo consensu, et sine periculo incontinentiæ. Vir, si diu absit, debet, si possit, se cum ducere uxorem.

24. Impedimenta impediunt, præter peccatum

mortale et excommunicationem, his comprehenduntur versibus:

*Ecclesie vetitum, nec non Tempus feriarum;
Atque Catechismus, Crimen, Sponsalia, Votum
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.*

Ecclesie vetitum, id est prohibitio Episcopi aut Parochi propter suspicionem impedimenti aut inhabilitatis; *Tempus feriarum*, sed prohibetur tantum benedictio Matrimonii, non autem ipsum Matrimonium aut ejus usus; *Catechismus*, id est fidei professio quæ nomine baptizandi fit, cessavit per Tridentinum; *Crimen*, v. g. incestus cum propria matre, raptus alienæ sponsæ, etc. desuetudine exolevit; *Sponsalia*, cum alia persona inita, sed non dissoluta; *Votum* simplex castitatis, aut religionis, aut non nubendi; non potest dispensare Episcopus ante Matrimonium, si votum sit absolutum, secus si est pœnale aut conditionatum, nisi sit periculum incontinentiæ, aut gravis damni, et impossibilitas sit cito recurrendi ad Papam. Sed post Matrimonium, Episcopus et etiam Mendicantes possunt dispensare in voto castitatis ante vel post Matrimonium emissio; si tamen conjuges communi consensu illud emiserint, solus Papa potest dispensare.

25. Episcopus potest dispensare super omnibus proclamationibus, *urgente gravissima, legitima et ineluctabili causa*, ait Bened. XIV. in Bulla *Nimia licentia*, modo Episcopo constet non esse impedimentum; imo potest Parochus in gravissima necessitate declarare præceptum non exstare. De cætero proclamationes debent fieri ter publice in Ecclesia. Quilibet impedimenti conscius tenetur illud denunciare, li-

eet non possit probare. Fama impedimenti sufficit ad impediendas nuptias. Parochus tenetur sub gravi antequam Matrimonio assistat ad investigandum an existet impedimentum.

26. Impedimenta dirimentia, præter defectum consensus sunt:

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen, Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas, Aetas, Affinis, si Claudeslinus, et Impos, Raptæc si mulier, nec parti reddita tutæ. Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Error, non qualitatis, nisi eam contrahens principaliter intenderit, sed ipsius personæ. *Conditio* servilis ignorata. *Votum* solemne castitatis, vel ob sacri Ordinis susceptionem, vel ob religiosam professionem spontaneam, nam non spontanea est nulla, a quibus videtur Papam posse dispensare. *Cognatio*, vel legalis quæ oritur ex adoptione perfecta cum rescripto Principis, et dirimit inter varias personas, vel spiritualis ex Baptismo et Confirmatione inter baptizantem et baptizatum, patrimum et baptizatum et parentes baptizati, vel carnalis ex consanguinitate personarum quæ ex eodem stipite descendunt; hæc in linea transversali ex lege Ecclesiæ Matrimonium dirimit usque ad quartum gradum, in linea recta semper. In linea recta tot sunt gradus quot sunt personæ, dempto stipite qui nunquam numeratur; in linea transversali æquali quot gradus sponsus distat a communi stipite sponsæ, tot gradibus distant inter se; in linea transversali inæquali, quot gradibus consanguineus remotior distat a stipite, tot gradibus distant inter se. *Crimina* impedientia, sunt homicidium, adulterium, et

raptus. Pro homicidio, si ambo sponsi conspirarunt sine adulterio in mortem conjugis, cui alter eorum erat ligatus, eo fine ut inter se contraherent, hoc impedimentum est dirimens morte secuta; aut si eo fine expresse ut Matrimonium novum ineatur, una pars tantum altera inscia, post adulterium perfectum cum futuro conjugem suum det morti, modo finis homicidii fuerit ante manifestatus alteri parti, saltem signis, donis, familiaritate; vel si, sine homicidio, altera pars vivente conjuge committat cum futuro adulterium, cum promissione Matrimonii quæ acceptetur; vel si adsit adulterium cum Matrimonio attentato, nempe cum vir vivente uxore cognoscit aliam, et intentat eam illa contrahere. Non est impedimentum, sed grave peccatum sola promissio ducendi aliam, si fit vivente conjuge. *Disparitas cultus* inter baptizatum et non baptizatum dirimit inter catholicum et hæreticum impedit, nisi Papa dispenset. *Vis*, et etiam metus gravis injuste incussus; dicitur gravis, ut si proveniret ex periculo exilii, infamie, amissionis notabilis bonorum, metus, inquam ab extrinseco, non autem metus mere reverentialis, aut ab intrinseco; dicitur injuste incussus, unde si sponsus facta Matrimonii promissione ex timore iudicis juste penam minantis contrahit Matrimonium illud est validum. Pro *Ordine* sacro, ratiocinandum sicut de voto solenni, dirimit. *Ligamen*, id est ille qui alio Matrimonio ligatus est, quin constet de morte conjugis, non potest aliam ducere, et si prior compareat, qui aliud Matrimonium contraxit tenetur ad priora vota redire. *Honestas*, ille qui sponsalibus celebratis cum una, vellet Matrimonium contrahere cum ejus consanguinea in primo gradu, vel qui post Matrimonium ratum, etiam nullum, modo tale non sit nul-

lum defectu consensus, vellet contrahere cum consanguinea usque ad quartum gradum. Sponsalia, licet mutuo consensu soluta, pariunt impedimentum, non autem si fuerint invalida. *Ætas*, 14. an. pro sponso, 12 pro sponsa, quam ante ætatem Matrimonium est nullum. Matrimonium senum ætatis decrepitæ est validum, modo coire possint arte medica. *Affinitas* quæ oritur ex copula habita ab uno sponsorum cum consanguineo alterius, dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum, si fuerit copula licita, usque ad secundum si illicita. Affinitas non parit affinitatem, unde duo fratres possunt ducere duas sorores, vitricus uxorem privigni sui. Si quis cognoscit sororem suæ sponsæ, neutram sine dispensatione docere potest. *Clandestinitas*, Matrimonium est nullum si desit assistentia Parochi et duorum testium, ubi Tridentinum est receptum, qui testes possunt esse pueri (modo sint rationis capaces), infames, parentes, servi, mulieres, et etiam illi qui casu illuc transeunt, aut vi detinentur. Parochus etiam suspensus, excommunicatus vitandus, valide assistit, et in necessitate licite. Debet esse Parochus domicilii alterutrius sponsi; et potest assistere etiam extra suam parochiam et Diocesim, quia exercet actum jurisdictionis. Vagi post informationes et licentiam Episcopi, possunt contrahere ubique. Exteri non possunt contrahere extra patriam, nisi ostendant fidem ordinarii proprii de eorum statu libero. *Impotentia*, si sit perpetua et antecedit Matrimonium, illud est nullum; si certa sit, potens pars potest statim ab impedita discedere quin dilationem concedat, imo tenetur si adsit periculum incontinentiæ, et ad alias nuptias transire. Si dubia sit impotentia, datur triennium ad experiendum. *Raptus* debet esse ab una ad aliam

domum, solo fine Matrimonii, dissentiente muliere. Raptor, præter impedimentum, et auxilantes incur-
runt excommunicationem ipso facto; idem est pro des-
ponsatis, id est raptor incurrit impedimentum et pœ-
nas, licet cum rapta prius contraxerit sponsalia, qua
tamen probabilius est non invalidari.

27. Matrimonium probabiliter validum, est habendum certe validum, quia Ecclesia dispensat in impe-
dimento, si exstat, quoties adest vera probabilitas de
Matrimonii valore. Si nullum sit ex defectu occulto
noto tantum octo vel decem personis, et periculum non
videatur quod illud manifestetur, sufficit ut sponsi, ob-
tenta dispensatione a S. Pœnitentiaria, consensum re-
novent sine Parocho nec testibus, licet conjuges con-
trahendo fuerint conscii nullitatis Matrimonii. Qui
fide consensit, per se non videtur teneri ad revalidan-
dum per verum consensum, nisi illud exigit reparatio
dammorum dolo illatorum. Qui fide aut metu con-
traxit, si velit Matrimonium revalidare, verum præ-
stando consensum, non videtur teneri ad manifestan-
dum alteri parti Matrimonii nullitatem, sed sufficere
ut verum præstet consensum, qui cum jungatur
cum consensu ab altera parte jam præstito valido ju-
re naturæ et moraliter perseverante in cohabitatione
maritali, Matrimonium sit validum, quia in contractu
Matrimonii non est necessaria simultaneitas physica
consensus, sed sufficit moralis quæ in hoc casu ha-
betur; neque potest opponi quod si requireretur pars
de novo consensu, forte illud non daret, nam hic dis-
sensus interpretativus non est verus dissensus, et in-
terim in suis effectibus perseverat consensus semel
præstitus, qui jure naturæ est validus, et solum inva-
lidus jure ecclesiastico.

28. Cum Matrimonium est nullum ob aliquod im-
pedimentum, ut revalidetur per novum consensum,
sublato impedimento per dispensationem, utraque
pars debet esse conscia nullitatis, sed super hoc con-
sensu Pontifex potest dispensare pro parte inscia; imo
potest Episcopus, si ex cognitione timeatur mors, in-
famia, scandalum ob separationem, et necessitas non
patiatur moram recursus ad Papam; insuper, si absit
Episcopus, confessarius potest declarare consensum
tunc non requiri a parte inscia, ut modo dictum est;
sed hoc non fiat nisi urgente gravissima causa, nam
ipsa S. Pœnitentiaria ordinarie exigit ut nullitas ante-
cedens ab utraque parte nota sit.

29. Papa potest dispensare in omnibus impedi-
mentis ex jure ecclesiastico ortis; sed in his quæ sunt a ju-
re divino, potest tantum in aliquo casu particulari, ut
Doctor Ecclesie et interpretes divine voluntatis, decla-
rare legem divinam in tali casu non obligare. Cau-
sæ justæ ad obtinendam dispensationem super impe-
dimentis dirimentibus sunt 1. ° extinctio magnæ litis,
vel odii, vel scandali inter agnatos; 2. ° inequalitas
Matrimonii, nisi inter consanguineos fiat ob defectum
dotis vel alterius sponsi; 3. ° conservatio facultatum in
eodem cogitatione; 4. ° merita petentis; 5. ° ætas ex-
cedens 24. annos in muliere; 6. ° subministratio pec-
uniæ pro operibus piis, etc. Noscantur conditiones
quas debet habere petitio ut dispensatio non sit sub-
reptitia vel obreptitia.

30. Ante consummationem Matrimonii, quæ potest
differri ad duos menses, alteruter conjugum intra hos
duos menses primos potest intrare religionem, modo
exinde non impediatur legitimatio proles, reparatio
scandali, et sponsi non infametur.

31. Videtur Papam posse ob gravissimas causas dissolvere Matrimonium simpliciter ratum. Divortium tori et cohabitationis, firmo remanente vinculo conjugali, potest fieri 1.º si unus conjugum committeret delictum alteri perniciosum, ut si conaretur eum in peccatum inducere, præsertim a fide avertere, et esset periculum perversionis; 2.º si alter morbo contagioso laboraret, amens fieret, et adesset periculum pro alio; 3.º si mutuo consensu separati, ambo ingrediantur religionem, aut mulierẽ profitente, vir sacris initiatur, aut si mulier 50 annos nata castitatem voveret in sæculo, et vir profiteretur, aut sacerdotio initiaretur; 4.º ob sævitiam conjugis, verbera injusta, gravia, frequentia; imo, pro personæ qualitate, convicia crebra et gravia; debet intervenire sententia judicis, nisi mora sit periculosa, aut periculum non facile probaretur; 5.º ob adulterium certum et perfectum, raro tenetur, sed potest conjux discedere, nisi ipse sit quoque reus adulterii, aut consenserit adulterio alterius, aut mulier vi fuerit oppressa, aut injuria sit remissa, præsertim per copulam subsecutam. Conjux innocens semper habet jus revocandi adulterum, sed difficulter adultera poterit obligari ad redeundum ad virum, quia ipsa poterit timere gravia damna. Ad separationem ob adulterium non videtur requiri sententia. Facta separatione per sententiam, innocens potest ingredi religionem, sed non adulter sine alterius licentia, aut nisi alter statum irrevocabilem assumpsisset. Filii educantur apud innocentem; videndum ejus expensis.

DE CENSURIS.

1. Censura est vel latæ, vel ferendæ sententiæ, a jure, vel ab homine superiore ecclesiastico habente jurisdictionem ordinariam et expeditam; unde non potest ferri ab excommunicato, suspensio, hæretico, schismatico, nisi sit occultus, quo in casu illicite, sed valide fertur. Censura lata ex coactione aut metu gravi est valida, sed invalida est ejus absolutio metu injusto extorta. Censura lata a jure aut ab homine sententia generali non incurritur ab impuberibus, nisi exprimat, ut fit pro ingressu claustrorum et percussione clericis. Episcopi non incurrunt suspensionem nec interdictum nisi specialiter nominentur, de excommunicatione autem dubitatur. Reges et Reginae a solo Papa censurari possunt. Pro censura gravi, debet adesse contumacia in peccato gravi vel ex se, vel ex circumstantiis; in dubio de gravitate, standum est iudicio superioris; requiritur insuper actus externus et consummatus. Incurritur a mandantibus, licet effectus non sequatur, si principaliter in eos lata sit, secus non; hinc non incurrit qui mandavit percussorem clericis si illa non evenit, aut consilium præstitum ad eam non impellit percutientem, aut fuit revocatum ante executionem, quia tunc non est contumacia, quæ importat contemptum censure. Requiritur etiam scientia legis et ipsius censure, quarum quavis ignorantia excusat a censura; debuit præcedere monitio. Videtur quod metus gravis excuset a censura. Si quis esset injuste censuratus, aut de eo dubitaret, non ligaretur in conscientia, nec fieret irregularis administrando in Sacris, sed exterius se deberet gerere tanquam censuratum ad evitandum scandalum. Qui extra

31. Videtur Papam posse ob gravissimas causas dissolvere Matrimonium simpliciter ratum. Divortium tori et cohabitationis, firmo remanente vinculo conjugali, potest fieri 1.º si unus conjugum committeret delictum alteri perniciosum, ut si conaretur eum in peccatum inducere, præsertim a fide avertere, et esset periculum perversionis; 2.º si alter morbo contagioso laboraret, amens fieret, et adesset periculum pro alio; 3.º si mutuo consensu separati, ambo ingrediantur religionem, aut mulierẽ profitente, vir sacris initiatur, aut si mulier 50 annos nata castitatem voveret in sæculo, et vir profiteretur, aut sacerdotio initiaretur; 4.º ob sævitiam conjugis, verbera injusta, gravia, frequentia; imo, pro personæ qualitate, convicia crebra et gravia; debet intervenire sententia judicis, nisi mora sit periculosa, aut periculum non facile probaretur; 5.º ob adulterium certum et perfectum, raro tenetur, sed potest conjux discedere, nisi ipse sit quoque reus adulterii, aut consenserit adulterio alterius, aut mulier vi fuerit oppressa, aut injuria sit remissa, præsertim per copulam subsecutam. Conjux innocens semper habet jus revocandi adulterum, sed difficulter adultera poterit obligari ad redeundum ad virum, quia ipsa poterit timere gravia damna. Ad separationem ob adulterium non videtur requiri sententia. Facta separatione per sententiam, innocens potest ingredi religionem, sed non adulter sine alterius licentia, aut nisi alter statum irretractabilem assumpsisset. Filii educantur apud innocentem; videndum ejus expensis.

DE CENSURIS.

1. Censura est vel latæ, vel ferendæ sententiæ, a jure, vel ab homine superiore ecclesiastico habente jurisdictionem ordinariam et expeditam; unde non potest ferri ab excommunicato, suspensio, hæretico, schismatico, nisi sit occultus, quo in casu illicite, sed valide fertur. Censura lata ex coactione aut metu gravi est valida, sed invalida est ejus absolutio metu injusto extorta. Censura lata a jure aut ab homine sententia generali non incurritur ab impuberibus, nisi exprimat, ut fit pro ingressu claustrorum et percussione clericis. Episcopi non incurrunt suspensionem nec interdictum nisi specialiter nominentur, de excommunicatione autem dubitatur. Reges et Reginae a solo Papa censurari possunt. Pro censura gravi, debet adesse contumacia in peccato gravi vel ex se, vel ex circumstantiis; in dubio de gravitate, standum est iudicio superioris; requiritur insuper actus externus et consummatus. Incurritur a mandantibus, licet effectus non sequatur, si principaliter in eos lata sit, secus non; hinc non incurrit qui mandavit percussorem clericis si illa non evenit, aut consilium præstitum ad eam non impellit percutientem, aut fuit revocatum ante executionem, quia tunc non est contumacia, quæ importat contemptum censure. Requiritur etiam scientia legis et ipsius censure, quarum quavis ignorantia excusat a censura; debuit præcedere monitio. Videtur quod metus gravis excuset a censura. Si quis esset injuste censuratus, aut de eo dubitaret, non ligaretur in conscientia, nec fieret irregularis administrando in Sacris, sed exterius se deberet gerere tanquam censuratum ad evitandum scandalum. Qui extra

suam Diocesim deliquit, et per sententiam particularem excommunicatus est ab Episcopo illius loci, non potest a proprio Episcopo absolvi, nisi de licentia alterius Episcopi, quia factus est subditus illius Episcopi circa illud particulare ratione delicti. Qui habet facultatem absolvendi a casibus papalibus, non ideo potest absolvere a casibus Bullae *Canae*, et qui habet pro Bulla *Canae*, non ideo potest pro haeresi, ut declaravit Ben. XIV. in Bulla *Convocatis*. Facultas data ab Episcopo pro reservatis, non valet pro iis quibus annexa est censura reservata; e contra facultas data a Papa pro reservatis, valet pro censuris reservatis. Ad absolvendum a censura in foro interno sufficit quodlibet signum externum, sed non sola voluntas; potest absolvi valide etiam absens, et licite gravi urgente causa, et valide etiam inivitus, sed illicite. Absolutio metu gravi et injusto extorta est nulla. Satisfactio parti offensa debet fieri pro foro externo ante absolutionem a censura, et si illud sit impossibile, detur cautio aut iuramentum satisfaciendi. Juretur de non reincidendo, si crimen sit enorme.

2. Vitandi tantum sunt illi qui nominatim sunt excommunicati et denunciati; non adest igitur obligatio vitandi excommunicatos etiam notorios, nisi isti sint nominatim excommunicati et denunciati in loco publico; sed Conc. Const. declaravit se velle hac distinctione prospicere tantum bono fidelium, non autem excommunicatorum, unde videretur quod excommunicati peccarent semper communicando cum aliis; dum alii non peccarent; sed res aliter se habet, nam si tolerati communicando cum fidelibus peccarent, esset inutilis illa licentia data fidelibus, dum indirecte, id est ratione charitatis ex qua tenetur unusquisque non praeber

alteri occasionem peccati, iisdem fidelibus esset vetita illa communicatio; unde restat quod universe possint fideles et excommunicati tolerati simul communicare. Vitandi sunt percussores clericici, si percussio sit publica, aut delictum sit probatum in iudicio.

3. Excommunicatio privat usu passivo sacramentorum, nisi excuset timor gravis damni, et non fiat cum contemptu censurae; privat quoque usu activo licito, nam adest validitas, excipe quod vitandus non potest ministrare sacramentum Penitentiae quia omni jurisdictione privatur; toleratus autem toties licite sacramentum ministrat quoties illud ab eo requiritur; hinc die festivo, si desit alter sacerdos, toleratus postulatus potest celebrare, modo absit scandalum. Excommunicatus non potest esse iudex, scriba, testis, advocatus, procurator, testator, tutor, praesentator ad beneficium; haec omnia plerumque pro vitandis sunt illicita et invalida, pro toleratis autem tantum illicita. Vitandus, non autem toleratus, privatur sepultura ecclesiastica, et ille qui eum sepeliret modo ecclesiastico incurreret excommunicationem, nisi dederit signa penitentiae, et absolvetur cadaver; sed nemo sepultura privandus est sine sententia Episcopi.

4. Excommunicatio minor incurritur ob unicum causam, nempe ob communicationem cum excommunicato vitando in actionibus comprehensis in sequenti [®] versu:

Os, Orare, Vale, Communio, Mensa negatur.

Insuper peccat venialiter qui talia vitando tribuit; sed peccaret graviter: 1. ° si tribueret in contemptum censurae; 2. ° si in divinis in materia gravi; 3. ° si in crimine ob quod alter fuit excommunicatus com-

municaret. Incurreret excommunicationem majorem clericus scienter communicans cum excommunicato nominatim a Papa et denunciato; item si excommunicatio fuit lata in aliquem et simul in participantes, qui tunc communicant cum illo post monitionem incurrunt excommunicationem majorem, et non potest absolvi nisi ab eo a quo absolvendus est principalis.

5. Excusant communicantem:

Utile, Lex, Humile, Res ignorata, Necesse.

Utile intelligitur utilitas aut ipsius excommunicati, ut respiciat, aut utilitas aliorum. *Lex* intelligitur matrimonialis. *Humile* intelligitur subjectio debita a filiis, militibus, servis. *Res ignorata*, ignorantia sive inadvertentia vel legis vel facti. *Necesse*, quæcumque necessitas gravis sive temporalis sive spiritualis tam communicantis, quam excommunicati, aut aliorum.

6. Duplex est effectus excommunicationis minoris:

1. ° privare sub gravi receptione sacramentorum;
2. ° item receptione beneficiorum. Qui cum excommunicatione minori confert sacramenta non peccat, nisi conferendo ipse deberet quoque sacramentum suscipere. Ab hac censura quisvis confessarius potest absolvere.

7. Excommunicationes non reservatæ et quæ frequentius locum habent, sunt: in extorquentes absolutionem a censuris, in sepelientes publicos usurarios, in contrahentes intra gradus prohibitos, in imprimentes aut facientes imprimere sine permissione, vendentes, retinentes libros de rebus sacris sine nomine auctoris, nisi habeatur licentia ab ordinario, cujus approbatio aposita indicat eum consensisse ut taceretur nomen auctoris, in profluentes aliquam scientiam qui fidei professionem non emittunt, in potestatem usuris fa-

ventem, in occupantes bona ecclesie vacantis, in mandantes occisionem alicujus Christi fidelis, in impediendes sequestrum ab Episcopo præceptum, in non denuntiantes Episcopos hæreticos et confessarios sollicitantes, in eos qui servare faciunt statuta contraria libertati ecclesiasticæ, in clericos in dignitate constitutos aut sacerdotes docentes legem aut medicinam, in sacerdotes qui præfecturas laicales suscipiunt, in clericos qui locant domos usurariis, aut bona ecclesie alienant, aut ultra triennium ea locant, in concionatores qui impugnant montes pietatis, in eos qui flete renuntiant aut permutant beneficia, in præsumentes absolvere a casibus Bullæ Cæne, in eos qui in aliquod officium ecclesiasticum se ingerunt sine licentia Episcopi, in raptos mulierum et iis cooperantes, in ingredientes monasteria monialium sine licentia superioris, in cogentes mulierem invitam ad ingrediendum monasterium, etiam pro educatione, nisi a recta morum via aberraverit, vel nimia sint apud parentes pericula pro ejus pudicitia; non item est de maribus, tamen non excusantur a mortali qui eos cogunt ad ingrediendum aliquod monasterium, etiam pro sola educatione, justa deficiente causa. Excommunicantur qui impediunt ne mulier ingrediatur monasterium ad profectum.

8. Excommunicationes reservatæ Papæ extra Bullam Cæne sunt: in incendiarios denunciatores, in frangentes et spoliantes ecclesias, in vexantes eos qui ferunt censuras, in dantes aut recipientes aliquid ut admittatur quis in religionem, aut ut obtineatur aliqua gratia vel justitia Romæ, in committentes simoniam realem aut confidentialem, in duellatores, paternos, consultores, fautores, et spectatores qui sua assisten-

tia incitant ad pugnam, in usurpantes bona ecclesiarum, aut aliorum locorum priorum, in exigentes tributa ab ecclesiasticis, in violantes interdictum, in publicantes falsas indulgentias, in retinentes fructus beneficii vacantis, aut impediennes possessionem, in sustinentes opiniones damnatas, in Parochos non residentes, in regulares viaticum ministrantes, aut absolventes a reservatis Episcopis, in defendentes praxim interrogandi de nomine complices, in confessarios qui absolvunt complices peccati turpis, in defendentes sententiam oppositam immaculatæ Conceptioni, et pariter in asserentes hanc piam sententiam esse articulum fidei, nam est tantum pia sententia ubique recepta, pro qua defendenda moriens martyr esset, talis enim cultus erga B. V. est actus religionis pro quo defendendo potest acceptari martyrium (*S. Thom. Ben. XIV. de Can. l. 1, c. 14, n. 13*): in quamcumque personam utriusque sexus, etiam infantem, quæ ingreditur monasterium claustrale monialium sine licentia scripta Episcopi vel superioris, et vetatur ipsis Episcopis et Prelatis regularibus sub gravibus penis ingressus sine necessitate, in qua paucos debent habere socios. Licentia non requiritur scripta pro illis quorum opera monialibus est jugiter necessaria, sed debet esse pro persona designata; Prælati potest superiorissæ committere hanc licentiam concedere. Confessarius pro infirma ingreditur cum cotta et stola, et ad alias monasterii partes non diverfat, regularis cum socio, secularis solus, sed eos comitantes semper videant. Medicus omni trimestri licentiam renovet, solus ingreditur, duobus e senioribus comitatus; item omnes operarii necessarii, sed deficiente illo cui licet, alius ei non potest suffici sine nova licentia.

9. Vetatur sub pena excommunicationis, sed ferendæ sententiæ ab Episcopo, laicis, et suspensionis clericis, ne frequentent colloquia monialium. Regulares accedentes ad colloquendum cum monialibus, etiam ex rationabili causa, peccant mortaliter, quando non adest licentia Episcopi. Idem dicendum de regularibus qui, habita ad moniales concione, cum iisdem, sine licentia Episcopi, etiam de rebus spiritualibus colloquantur.

10. Excommunicantur a S. Pio V. moniales quæ uno pede e clausura egrediuntur; item mulieres, exceptis Reginis et fundatricibus, quæ claustrum virorum ingrediuntur ipso facto excommunicationem papalem incurrunt.

11. Quod attinet ad percussionem clerici (videndum est in libro quinam intelligantur sub nomine clerici), incurrant excommunicationem reservatam. Papæ omnes ejusvis sexus et ætatis rationis compotes, etiam illi qui efficaciter mandant cum influxu gravi, aut illi dant consensum influentem efficaciter in percussionem, aut factam approbant in certis casibus, item qui non impediunt eum ad id tenentur ex juxtitia aut officio, quoties injuria censetur gravis ratione reverentiæ clerico debite. Sufficit percussio etiam levis, imo conspuere, luto inquinare, vestem scindere, in carcerem conjicere, habenis equum retinere. Non excommunicantur fures qui vim non adhibent, sed clam surripiunt clerico, nec illi qui percutiunt joco, aut sine culpa gravi, nec parentes aut præceptores qui per modum correctionis et moderate verberant. Excusantur pueri tonsurati qui se invicem pugnis percutiunt, illi qui se defendunt cum moderamine inculpate tutelæ, et illi qui ob iram subitanæ sine advertentia agunt.

12. In Bulla *Cæna*, principalis excommunicatio reservata est illa quæ fertur contra hæreticos, eorum fautores, et scienter retinentes, legentes, imprimentes, vendentes, ementes, defendentes eorum libros de religione tractantes, vel hæresim continentes, (non autem libros mere scientificos) licet intentio sit eos confutandi; excipe si aliquis doctus legeret ut converteret hæreticum, et res non pateretur moram ad petendam licentiam. Eam incurrunt illi qui ex errore intellectus, et cum pertinacia voluntatis amplectuntur opinionem quam sciunt oppositam doctrinæ Ecclesiæ, aut qui dubitant positive de articulo fidei, nam qui negative dubitat, non iudicando, sed suspendendo iudicium, peccat quidem, sed non incurrit censuram. Hæreticus autem, et positive dubitans ad incurrendam censuram debet errorem verbis aut signis manifestare animo profitendi, licet nemini innotescat.

13. Qui legunt, retinent libros ex professo obscenos puniuntur a Sixto V. excommunicatione reservata.

14. Scripta damnata tamquam suspecta de hæresi et in Indice romano contenta, prohibita sunt sub excommunicatione, sed non reservata.

15. Irregularitas ex homicidio, aut mutilatione incurritur a mandantibus, consulentibus, et quandoque a cooperantibus, non autem ab illis qui se defendunt.

DE PRIVILEGIIS.

1. Privilegiatus non tenetur uti suo privilegio, nisi eo uti expediat bono communi, ut privilegium immunitatis quo omnes ecclesiastici uti tenentur. Regulares non possunt renunciare suis privilegiis. Privilegia gratiosa late sunt interpretanda, stricte autem odiosa, aut illa quæ cedunt in præiudicium aliorum, si concessa

sa sint personæ particulari; si autem communitati, latissime interpretentur.

2. Ex Bulla S. Pii V. seculares possunt audire Missam et conciones in ecclesiis Regularium, et ibi præcepto satisfacere.

3. Ecclesiastici jure divino sunt exempti a potestate seculari quoad materias spirituales, ut Ordines, Electiones; circa suas personas et loca, saltem jure canonico sunt exempti. Cæterum tenentur in conscientia, sed non vi coercitiva, illis legibus civilibus quæ non repugnant eorum statui. Exempti sunt in omni causa spectante ad forum ecclesiasticum, excipe si inveniantur sine veste clericali, aut cum armis prohibitis, aut in flagranti delicto, nam tunc possunt incarcerationi, ut postea curiæ ecclesiasticæ remittantur. Circa bona ecclesiastica non tenentur solvere vectigal.

4. Omnes delinquentes christiani ad loca sacra confugientes gaudent immunitate, et qui eos extrahere tentant incurrunt ipso facto excommunicationem reservatam Papæ vel Episcopo: excipiuntur latrones publici, depopulatores agrorum, omnes homicidæ, hæretici notorii, et rebelles contra personam Principis.

5. Episcopi, juxta Trid. sess. 24. cap. 5., possunt dispensare in omnibus irregularitatibus et suspensionibus Papæ reservatis, excepto homicidio voluntario, et aliis deductis ad forum contentiosum, si delictum sit occultum, nempe tantum septem vel octo personis notum in civitate; item possunt absolvere per se vel per alium ad id specialiter deputatum a casibus papalibus occultis, non autem dispensare in irregularitate occulta ex defectu, nisi sit dubia. His facultatibus privantur Episcopi in locis ubi Tridentinum non est receptum, nam valde incongruum esset ut Concilii gau-

deret privilegiis qui onera subire recusat. Nomine Episcopi veniunt Vicarii Capitulares Sede vacante, non vero Vicarii Episcoporum. Eadem possunt Episcopi erga peregrinos qui versantur in sua Dicecesi, sed non possunt absolvere a reservatis cum censura ab aliis Episcopis. Vigore Bullæ *Cænæ*, Episcopis ablata fuit præfata facultas Tridentini respectu hæresis occulta et aliorum casuum per ipsam Bullam reservatorum; sed potest Episcopus ut delegatus apostolicus absolvere hæreticum etiam notorium quoad forum externum, facta prius abjuratio coram notario et testibus, et postea potest absolvi a peccato hæresis a quolibet confessario. Episcopus potest per se, vel per alium absolvere ab omnibus casibus papalibus, etiam ab hæresi, impeditos ire Romam, ut senes, mulieres, infirmos, impuberes, pauperes et alios omnes qui habent alias iustas causas quibus ab itinere rationabiliter excusentur, plerique tales sunt; et ita impediti in perpetuum (quod ita judicatur si impedimentum durat ad annos quinque) non tenentur recurrere Romam per procuratorem vel epistolam. Quando poenitens nequit se præsentare Papæ ut a censura papali absolvatur, tenetur ad Episcopum recurrere; quando autem nec illud est possibile, etiam extra mortis articulum, valde probabile est quod possit a simplici confessario absolvi, cum obligatione se præsentandi Episcopo cessante impedimento, sub pœna secus reincidendi; idem dicendum de reservatis Episcopo.

6. Absolutio quarundam censurarum reservatur Episcopo, ut percussio levis et occulta clerici, abortus fetus animati procuratio, et omnes aliæ quas sibi reservat Episcopus.

7. Potest Episcopus dispensare in impedimentis di-

rimentibus dubiis, imo et in certis, modo Matrimonium sit jam contractum, recursus ad Papam sit difficilis, imminet periculum scandali, aut infamiae, aut incontinentiæ, et modo non ambo mala fide contraxerint. Si autem facile possit obtineri dispensatio a Papa, et conjuges sint in bona fide, in ea relinquantur, donec dispensatio obtineatur. Quando jamjam contrahendum est, et imminet periculum infamiae, et recursus ad Papam est difficilis, Episcopus potest dispensare. Imo, dato casu quod sponsi jam ad ecclesiam pervenerint, et unus ex eis manifestaret confessario impedimentum occultum contractum tanquam peccatum, et sine infamia non posset differri Matrimonium, declaret confessarius non obligare tunc legem impediendi, et conjugantur, sed ad cautelam dispensatio a Papa postea obtineatur; hoc currit si Episcopus absit, nam ad eum, si fieri potest recurrendum est ut dispenset.

8. Episcopi non possunt permittere ut celebretur Missa perpetuo nisi in oratoriis a se benedictis, habitis ut publicis, quorum janua sit ad viam publicam; possunt autem in itinere celebrare per se vel per alium in quacunque domo. Episcopus non potest sine necessitate permittere ut celebretur in domibus privatis, nisi per transennam, durante infirmitate, aut alia quadam necessitate accidentali et justa, quod præsertim potest et debet concedi sacerdoti infirmo.

9. Superiores Regularium, etiam locales, possunt absolvere subditos, novitios et commensales ab omnibus casibus et censuris non reservatis Papæ, etiam ante ingressum incursis; item ab omnibus casibus papalibus occultis, prout valent Episcopi erga suos subditos, (non autem a casibus Bullæ *Cænæ*) et a qualibet

percussione clerici, etiam gravi et publica. Possunt quoque absolvere sæculares ab omnibus casibus et censuris Papæ reservatis, (exceptis casibus Bullæ Cæ-næ, et percussione clerici, duello, violatione immunitatis, et clausuræ monialium ob prævum finem, simonia, et omnibus casibus quos sibi reservant Episcopi, licet omnes isti casus sint occulti). Hæc potestas valet tantum pro foro interno. Regulares nullibi possunt excipere confessiones sæcularium quin ab Episcopo loci approbentur, et, si velit, examinentur. Possunt dispensare cum suis subditis in quacumque irregularitate ob delictum, aut ob defectum; insuper in præceptis ecclesiasticis, præsertim in dubio utrum res dispensatione egeat, ut in jeuniis, abstinentiis, recitatione officii, observatione festorum, non ad longum tempus; item quoad regulas religionis, quoad abbreviationem Breviarii in infirmitatibus, aut laboribus extraordinariis. Confessarii regulares mendicantes, modo habeant ad hoc licentiam specialem a superiore sui monasterii, possunt irritare, remittere et dispensare vota et juramenta, et dispensare cum conjugibus quoad impedimentum ad petendum debitum propter incestum cum consanguineo conjugis, idem est de voto castitatis ante vel post matrimonium elicto, et probabiliter etiam in casu necessitatis possunt dispensare cum sponsis, ut possunt Episcopi, in voto castitatis, ad contrahendum matrimonium. Regulares in itinere, si non habeant socium sui ordinis, possunt confiteri cuique sacerdoti, etiam non approbato.

10. Quoad Ordines, regulares non recipiant litteras dimissoriales ab Episcopis, sed à suis Superioribus, alioquin peccant graviter et incurrunt suspensionem. Debent examinari et ordinari ab Episcopo loci ubi

morantur; et si alibi mittendi sint; quia Episcopus abesset, aut non haberet ordinationem, ferant de hoc attestationem ab Episcopo domicili. Possunt ordinari extra tempora, et in tribus diebus festivis. Possunt celebrare in suis ecclesiis saltem tribus horis ante ortum solis. Cum licentia superioris, possunt etiam tonsurati concionari in suis ecclesiis; petita tantum benedictione Episcopi, in aliis autem ecclesiis non sine approbatione Episcopi, qui potest eos examinare, imo in certis casibus eos suspendere et punire.

DE CHARITATE ET PRUDENTIA

CONFESSARII.

1. Distingatur occasio voluntaria a necessaria, remota a proxima, per se respectu omnium, aut per accidens respectu alicujus personæ: attendatur frequentia peccatorum, aut evidens periculum peccandi, aut scandalum aliorum. Sit rigorosus confessarius ubi agitur de periculo peccati formalis, et raro acquiescat dicentibus ex separatione magnum oriturum scandalum, nam si alii ignorent, nihil suspicabuntur si autem sciant, multo magis mirabuntur quod post confessionem occasionem non auferat. Distinguit S. Carolus occasiones quæ non sunt *in esse*, ut blasphemare in ludo, in cappona, et ait quod si pœnitens promittat firmiter ab his occasionibus in posterum se abstinere, potest experiri confessarius dando absolutionem usque ad ter, sed non ultra, nisi aliqua emendatio appareat; si autem occasio sit *in esse*, ut ei qui concubinam domi detinet, omnino neganda est absolutio, donec occasio prius auferatur, nisi cum promissione remotionis occasionis adesset dolor vere extraordinarius,

et pœnitens non posset redire nisi post longum tempus, et insuper modo alii confessario fidem jam non fregerit. Si autem occasio sit proxima et necessaria, fiat remota, adhibendo ad hoc remedia; et toties quoties censetur dispositus debet absolvi. Hinc absolutionis capaces sunt qui nolunt relinquere domum aut officium ubi soliti fuerunt peccare, quia nequeunt deserre sine magno detrimento, modo verum habeant propositum, et media assumant; sed interdum utile est eis absolutionem differre. Scriptura non dicit quod peribit qui est in periculo, sed qui illud amat. Si autem manendo in occasione proxima voluntaria semper eodem modo relabantur, etiam adhibitis remediis, omnino neganda est absolutio donec occasionem tollant, nam si oculus tuus scandalizat te, etc. Ubi agitur de liberando pœnitente a peccato formali, utamur opinionibus benignioribus, sed ubi opiniones benignæ periculum peccati formalis proximius reddunt, utamur rigidioribus.

2. Habituali qui peccata nondum sunt confessi, si bene sint dispositi, possunt absolvi prima vice qua continentur de pravo habitu; si tamen habitus est inveteratus, absolutio potest differri donec aliqua media adhibuerint. Recidivi qui post confessionem eodem modo sunt relapsi sine ulla emendatione, nisi dent signa extraordinaria, ne una quidem vice possunt absolvi; differantur ad 8, 10, 15, 20, dies ad summum, ut suadet Bened. XIV; et si peccatum procedit ex fragilitate intrinseca, etiam minus. Curet confessarius ut illos disponat, raro enim prodest recidivis dilatio, sed multo magis gratia sacramenti. Aliud est si lapsus procedat ex occasione extrinseca quam pœnitens non vitavit. Sæpius vocentur ad confessionem omnes recidi-

vi; ut autem absolvantur statim, non sufficiunt signa ordinaria, requiruntur extraordinaria, v. g. verba ex corde procedentia, minutio peccatorum in eisdem circumstantiis, aut certe major resistentia, fuga occasionis, observatio remediorum, præsertim si ab alio confessore non fuerint data, spontanea et difficilis confessio, motus cordis extraordinarius, confessio peccatorum antea tectorum, jam facta restitutio rei alienæ aut flammæ; signum autem minus utile est tempus seu dilatio, gratia enim tempus non requirit quod indirecte tantum, dum illa signa directe dispositionem ostendunt. Numquam potest adesse certitudo physica de dispositione, sufficit moralis. Si pœnitens relapsus est ex fragilitate intrinseca, iterum dico raro expedire dilationem absolutionis, etiam pro mollietate, quando putatur dispositus, debet absolvi; aliter autem agendum cum eo qui relabitur ob occasionem extrinsecam, etiam necessariam. Pro pollutione valde utilis est frequens confessio, ait S. Phil. Neri, et Card. Toletus addit nullum remedium ad hoc esse efficacius, et qui eo non utuntur emendationem non possunt sperare, nisi per miraculum.

3. Peccat ille confessarius qui indispositos absolvit, sed non minus ille qui dispositos sine absolutione dimittit. Valde male agunt illi qui recidivos absolvent, præsertim peccantes ob occasionem extrinsecam, sine signo extraordinario, sine admonitione, et quin ipsis remedia præscribant.

4. Maxima requiritur cautio quando agitur de iis qui absolutionem petunt ut sacros Ordines recipiant; debent certe diu probari, si opus sit, Ben. XIV. Syn. l. 11. c. 17. 18., et in hoc consentiunt omnes Doctores cum S. Thoma, qui (2. 2. q. 184. a. 8.) ait: *Ordines sacri prærigunt sanctitatem.*

5. Curet confessarius ut omnes sciant ea quæ necessaria sunt necessitate medii et præcepti. Sciscitetur, ubi opus est de scandalo, de cooperatione: item an parentes filios doceant, corripiant, scandalizent, an illis permittant colloquia privata periculosa, an eos simul dormire sinant, an cogant circa electionem status? An domini servis invigilent, an uxores debitum negent? nam propter hoc multe damnantur. An pœnitens proximo grave malum optaverit, an de eo gavisus sit, famam abstulerit, discordias excitaverit, odia fovērit? An cogitationibus, desideriis impuris deditus, quodnam horum fuerit objectum? An verba obscœna coram aliis? In omnibus scire expedit an sit consuetudo. Si Sacerdos accedat, interrogetur an rite celebret et confessiones audiat, an satisfecerit Horis, et oneribus Missarum intra tempus debitum? an gratias agat? Confessarius qui ob respectus humanos aliquem dissuadet a vocatione religiosa, a mortali nequit excusari, ait S. Thomas. Cum Sacerdotibus sit confessarius suavis et urbanus, sed fortis in monendo et in deneganda absolutione recidivis, si opus sit, licet eam petant in sacristia. Si accedat Parochus, an invigilet, corripiat, concionetur? An Medicus suo fungatur officio circa licentiam pro edendis carnibus, circa coram pauperum, an admoneat ægrotos de periculo ut administrentur. Non est sciscitandum a pueris circa pollutionem an fuerit seminis effusio, nam melius est ut desit integritas materialis confessionis, et non edoceantur ea quæ feliciter ignorant. Pueri disponantur ad absolutionem, si opus sit. Pro electione status, bene examinet confessarius motiva impellentia, non absolute determinet, sed tantum ex indicis suadeat; avertat a religione laxa, et præcipuam curam adhi-

beat si pœnitens cupiat esse sacerdos sæcularis, in quo statu multa sunt pericula. Raro valde permittat votum castitatis perpetuæ. Attendat ad eos qui nubere debent, cum sint incontinentes, et remedia adhibere nolunt quibus continentes fiant. Non permittat ut puellæ doceantur a viris legere, multo minus scribere, et si non obtemperent, nec eas nec matres absolvat. Si homines feminarum comas componunt, valde periculosum erit ne peccent.

6. Ordinarie non imponat mortificationes externas, non tribuat nisi postulas, et quandoque minus quam postulatur. Saudeat præsertim mortificationem gula, oculorum, aurium, linguae, ut pœnitens omni cibo sit contentus, adversa obvenientia patienter ferat.

7. Cum moribundis confessio potest abbreviari, ea conditione ut si convalescant integra fiat, cura sit doloris; si assistentes non possint discedere, sufficit ut ægrotus se accuset genericæ, et in particulari de aliquo peccato levi. Conetur confessarius ut restitutiones, cum possibile est, statim fiant.

8. Dum infirmus sui compos est, absolutionem ei pluries conferre post brevem reconciliationem juvabit; si in lethale incidat, ne exterreatur, sed coneratur et statim absolvatur. Si sensibus sit destitutus, et nullum signum det (monendus erit ut det quantum potest) sufficit eum absolvere omni quarta hora, sæpius si jamjam moriturus est, aut hoc putatur utile juxta cognitionem ejus conscientie.

FINIS.

SUMMA OPERIS.

<i>De Legibus.</i>	1
<i>De Peccatis.</i>	3
<i>I. Præceptum.</i>	ib.
<i>II. Præceptum.</i>	4
<i>III. Præceptum.</i>	5
<i>IV. Præceptum.</i>	6
<i>V. Præceptum.</i>	8
<i>VI. Præceptum.</i>	10
<i>VII. Præceptum.</i>	ib.
<i>De Restitutione.</i>	12
<i>De contractibus.</i>	25
<i>VIII. Præceptum.</i>	32
<i>De Præceptis Ecclesie.</i>	34
<i>De Officiis nonnullorum Secularium.</i>	36
<i>De Sacramentis in genere.</i>	38
<i>De Eucharistia.</i>	39
<i>De Pœnitentia.</i>	42
<i>De Extrema Unctione.</i>	57
<i>De Matrimonio.</i>	ib.
<i>De Censuris.</i>	71
<i>De Privilegiis.</i>	78
<i>De Charitate et Prudentia Confessarii.</i>	83

